

BIBLIANA

revue o umení pre deti a mládež

XXX. ročník
Cena / 0,70 €

2023 / 2

obsah

Barbara Brathová
UMELEC BEZ ČASU / 1

Lubica Kepštová
MYDIELKO, ČO UMÝVALO SVET / 6

Patricia Karnišová
KNIHA AKO OKNO DO SVETA / 8

Marta Žilková
LÚČ DO DETSKÝCH DUŠÍ / 12

Peter Naščák
POSOLSTVÁ Z HMLY / 18

Barbora Krajč Zamíšková
PÚPÁTKO / 26

Dávid Dziak
PRECITLIVENOSŤ NA (NE)SAMOZREJMÉ TÉMY
V LITERATÚRE PRE DETI II. (Petra Bubeníčková,
Zuzana Kováčová Švecová, Jana Čeňková,
Zuzana Stanislavová, Ondrej Sliacky) / 34

Zuzana Stanislavová
NÁRODNÁ SVÁTYŇA / 42
POSOLSTVO K MEDZINÁRODNÉMU DŇU DETSKEJ
KNIHY V ROKU 2023 / 48

Gabriela Mikulčíková
SPRÁVY Z CENTRA – NKS 2022 / 50

NAJKRAJŠIE KNIHY SLOVENSKA 2022 / 53

Milena Šubrtová
Z JAKÝCH HODNOT JE UPŘEDENA LETOŠNÍ
ZLATÁ STUHA / 62

RECENZIE / 61

Zuzana Stanislavová: Jana Bodnárová, Aha! Ja už viem!

Marta Žilková: Arthur Miller, Jankina perinka

Emanuel Orban: Ján Podmanický, Prorokov hriech

Nikola Habáňová: Jon Fosse, Sestra

VÝSTAVY V BIBIANE / 72

tiráž

Šéfredaktor ONDREJ SLIACKY

Jazyková redaktorka Gabriela Mikulčíková

Revue Bibiana je orgánom Slovenskej sekcie IBBY v BIBIANE, medzinárodnom dome umenia pre deti

Vychádza štyrikrát do roka v BIBIANE, medzinárodnom dome umenia pre deti

Zriaďovateľom BIBIANY je Ministerstvo kultúry SR

Vedecká rada časopisu:

Predseda: Mgr. Dávid Dziak, PhD., Prešovská univerzita v Prešove, Prešov

Členovia: doc. Mgr. Markéta Andričíková, PhD., Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, Košice

Mgr. art. Lenka Dzadíková, ArtD., Divadelný ústav, Bratislava

doc. PaedDr. Bibiána Hlebová, PhD., Prešovská univerzita v Prešove, Prešov

prof. Dr. Jarmila Hodoličová, Nový Sad, Srbsko

Mgr. Peter Naščák, PhD., ZŠ Lehota

Mgr. Eva Pršová, PhD., Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Banská Bystrica

doc. PhDr. Milena Šubrtová, Ph.D., Masarykova univerzita, Brno, Česká republika

prof. PhDr. Svatava Urbanová, CSc., Ostravská univerzita, Ostrava, Česká republika

prof. PaedDr. Eva Vítězová, PhD., Trnavská univerzita v Trnave, Trnava

Mgr. et Mgr. Juraj Žembera, PhD., Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica

prof. PhDr. Marta Žilková, PhD., Nitra

Tajomníčka: Mgr. Eva Cíferová, BIBIANA

Vedecké štúdie časopisu sú recenzované.

Adresa redakcie: BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, Panská 41, 815 39 Bratislava,

tel. 02/54 41 84 88; IČO: 00 682 357

Obálka a typografická úprava: Finist

Tlač Commercium, spol. s r. o., Bratislava

Rozširuje a objednávky prijíma distribučná firma ARES, s. r. o., Elektrárenská 12091, 831 04 Bratislava

bezplatná linka 0800 14 19 11

Podávanie novinových zásielok povolené Riaditeľstvom pošt č. J-243/94-P zo dňa 21. 1. 1994

MK SR EV 2974/09

Číslo vyšlo v júni 2023

Autorom ilustrácií v revue 2/2023 je Svetozár Mydlo a Daniel Pastirčák.

ISSN 1335-7263

BARBARA BRATHOVÁ

Umelec bez času

Na počtu Svetozára Mydla.

Detská duša je v princípe veselá. Je schopná prijať a absorbovať humor. Práve ten nakreslený a farebný. Je ochotná prirodzene akceptovať alogické „nezmysly“ plné fantázie a v bežnom živote neskutočných vecí. Tráva môže byť pokojne modrá a nebo zelené, dom môže byť postavený z ceruziek a švajčiarsky nožík sa môže premeniť na koňa. Prirodzene, spontánne a nikomu to nevadí. Toto dovoľuje svet ilustrácie a toto si „dovolia“ len vnútorne slobodní ilustrátori s detskou dušou. Jedným z nich bol aj fenomenálny maliar, ilustrátor, grafik a dizajnér Svetozár Mydlo. Vysoký zmysel pre vtíp, grafické myslenie, odvážnu dynamickú linku, ktorá sa hýbe v obraze, a zároveň maliarsky výraz dosiahnutý razantnými ťahmi štetca a voľbou kontrastných farieb dávali ilustráciám tempo, živosť a úsmevnosť. Jeho výtvarné výstupy definovala nadčasovosť a permanentná aktuálnosť výpovede.

Rodák z Ružomberka (10. 7. 1948) navštevoval v rokoch 1963 – 1967 Strednú školu umeleckého priemyslu

v Bratislave. V roku 1973 absolvoval Vysokú školu výtvarných umení v Bratislave u profesora Petra Matejku a Františka Gajdoša. Od roku 1975 až do roku 2009 pôsobil ako výtvarný redaktor vo vydavateľstve Mladé letá. Od roku 1972 začal dlhodobo spolupracovať aj s Radošinským naivným divadlom. Jeho činnosť na poli grafického dizajnu bola veľmi rozsiahla. Okrem Mladých liet pracoval aj pre vydavateľstvá Slovenský spisovateľ, Smena, Tatran, Opus, Alfa, aj Buvik. Pre vydavateľstvo Opus navrhoval obaly na gramoplatne, neskôr na CD nosiče. Počet jeho realizovaných knižných obálok a ilustrácií prekročil číslo dvetisíc. Vytvoril vyše päťsto edičných titulov a ilustroval okolo päťdesiat veľkých výpravných kníh. Pre Radošinské naivné divadlo vytvoril plagáty, bulletiny, ročenky, ilustroval a upravil niekoľko kníh o tomto divadle a vytvoril preň aj niekoľko scén. Riešil korporátnu identitu pre viaceré kultúrne podujatia: Kremnické gagy, televízny festival Cena Dunaja a ďalšie. A práve táto viacvrstvosť, náklonnosť ku

kombináciám mnohých výtvarných aktivít, istá forma divadelnosti, architektúry priestoru i myšlienok, umeleckej slobody a vnútorného tvorivého nepokoja, bola na ňom ako na človeku a tvorcovi sympatická.

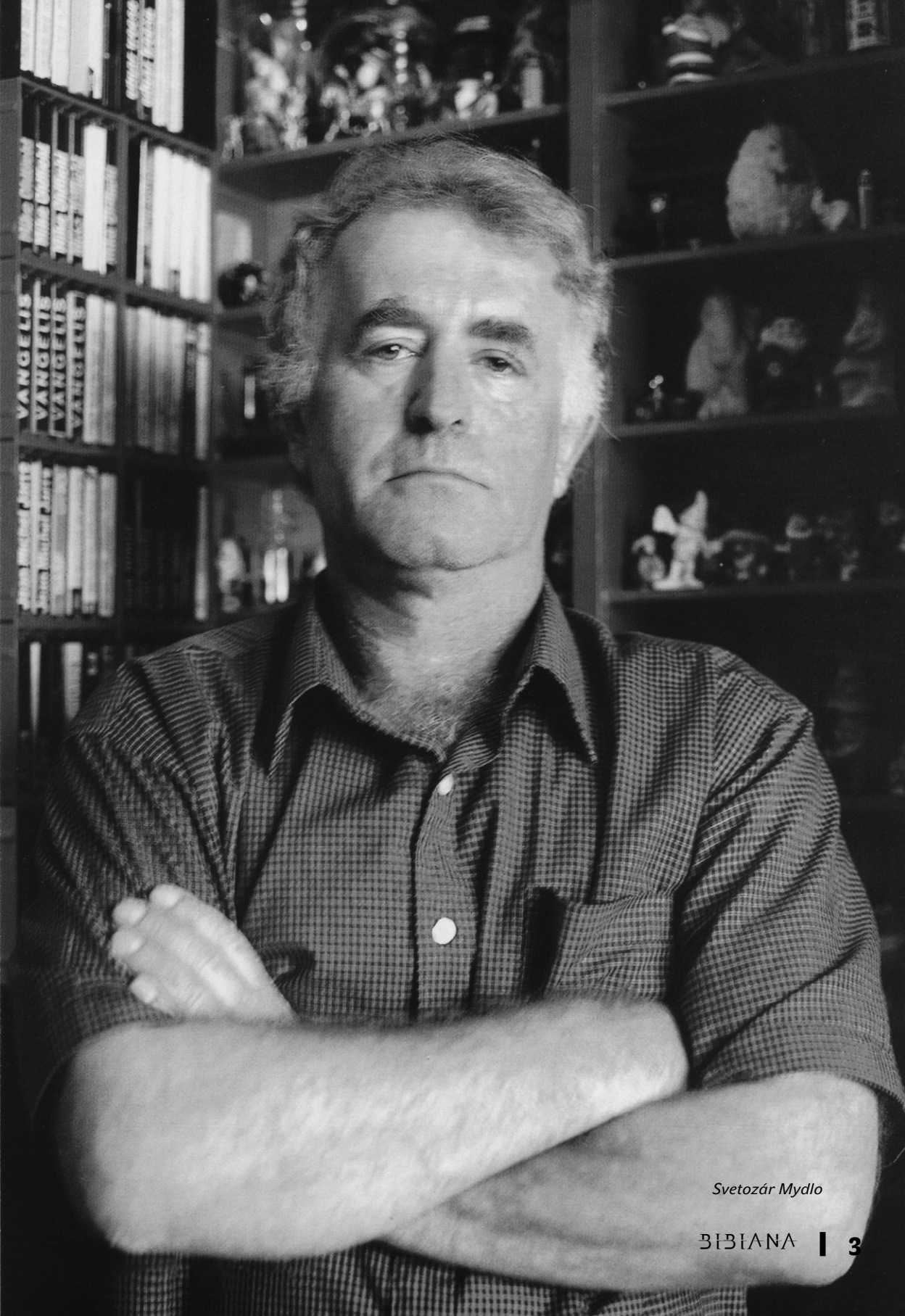
Bol mnohostranným výtvarníkom, ktorý zaujal svojím ojedinelým zmyslom pre humor, hru a nadsádzku. Jeho tvorba je príkladom nadčasovosti. Svetozár Mydlo bol ilustrátorom, ktorý v čase svojich začiatkov tvoril tak, ako by tvoril aj dnes a aj v dnešných dňoch pôsobí jeho minulé tvorba súčasne. Hra s písmom dopĺňala vždy celkový výraz a efekt výpovede. Diváka oslovoval skratkou, nápadom, často alogickým a prekvapivým, upozorňoval na paradoxy a možnosti nemožného. Výrazovým prostriedkom mu bola kresba, ktorá mu poskytovala priestor na variácie s tvarmi, myšlienkami a textom, s ktorým sa hral a pretransformoval ho do živého obrazu. Výtvarník bol jedným z ilustrátorov s neuveriteľne výraznou orientáciou na komiku ilustrácií pre deti. Silnou konkurenciou k nim je aj irónia a expresivita výrazu. Spoluvytváral s textom úpravu, alebo „design“ knihy, nesústredil sa striktnie iba na konkrétny opis literárnej predlohy.

Bol i grafickým dizajnérom. Predstavil vo svojej tvorbe akúsi koláž rôznych motívov v grafickej skratke, uplatňoval v ilustráciách výraznú plagátovú symboliku atakujúcu diváka, používal vtípnú skladbu zoomorfných a civilných prvkov oprostých od ľúbivosti a posunutých do roviny karikatúry.

Od polovice 70. rokov minulého storočia pracoval vo vydavateľstve Mladé letá a vyprofiloval sa na vyhľadávaného ilustrátora detských kníh.

Jeho obrázky, ale aj originálna, až kaligrafická úprava písaného textu, dotvárali diela Jozefa Pavloviča, Milana Rúfusa, Tomáša Janovica a mnohých iných. Jeho dynamické, pestrofarebné a vtípné ilustrácie sprevádzali detstvom niekoľko generácií, zdobili obľúbené knižky z pera Daniela Heviera či Kristy Bendovej, stránky časopisu Slniečko, ale aj jedinečnú scénu Radošinského naivného divadla, s ktorým dlhé roky spolupracoval. Za ilustračnú tvorbu získal mnohé ocenenia: v súťaži Najkrajšia kniha ČSSR Cenu SVÚ za ilustrácie ku knihe *B. Škárku V každom rožku trošku chémie* (1979), Cenu Slovenského ústredia knižnej kultúry za ilustrácie ku knihe *Daniela Heviera Nevyplazuj jazyk na leva* (1982). Za ilustrácie k tejto knihe dostal aj Čestné uznanie IBA Lipsko (1982), neskôr rovnako významnú Cenu Ľudovíta Fullu (1996). Kniha *Osmijanko Kristy Bendovej* vďaka jeho ilustráciám získala v roku 1998 Cenu BIBIANY, medzinárodného domu umenia pre deti. Ďalšou bol zápis na Čestnú listinu IBBY (2000). V roku 2004 ocenili knihu *Miroslava Válka Do Tramtárie* s jeho kresbami titulom Najkrajšia detská kniha jesene. Získal aj Cenu v súťaži Najkrajšie knihy Slovenska (2007), ocenili ho aj Kremnické gagy 2012, (pre ktoré mimochodom vyhotovil logo), cenou za celoživotný prínos výtvarnému humoru, vyzdvihli jeho inovatívnu prácu na poli karikatúry. Svetozár Mydlo bol majstrom výtvarnej metafory, ktorú vedel s rovnakým citom sprostredkovať deťom aj dospelým.

Ilustrátor, grafik a dizajnér Svetozár Mydlo zomrel vo veku 66 rokov. Akosi priskoro na to, aby ešte viac oboha-

Svetozár Mydlo

Edmund Petiška: *Staré grécke povesti a báje*, 1996

til „fond“ ilustračnej tvorby pre ďalšiu detskú a mladú generáciu o jeho výtvarné skvosty. Avšak publikácie, ktoré ilustroval svojou ojedinelou nadčasovosťou v technickej a výtvarnej bravúre, s espiritom a mladistvým prístupom sú stále aktuálne a atraktívne. Spomeňme aspoň niektoré z nich: V. Krupa: *K ostrovom neznámych podkladov* (1978), B. Škárka: *V každom rožku trošku chémie* (1979), D. Hevier: *Nevyplazuj jazyk na leva* (1982), D. Hevier: *Odlet papierových lastovičiek* (1985), J. Pavlovič: *Rozprávky od výmyslu sveta* (1985), K. Bulyčov: *Prázdniny v ríši rozprávok* (1987), T. Čelovský: *Sen noci prvoaprílovej* (1993), L. Fuchs: *Ako sa lovia rýmy* (1994), V. Beniak: *Stratenko* (1994), E. Petiška: *Staré grécke povesti a báje* (1996), K. Bendová: *Osmijanko rozpráva*

8x8 = 64 nových rozprávok (1998), K. Bendová – T. Janovic: *Bola raz jedna trieda* (2002), M. Rúfus: *Deťom* (2002), B. Droppa: *Sovie múdroslovie* (2007), J. Balco: *Strigôňov školský rok* (2007), A. Nociar: *Rozprávky od Adama* (2008), M. Masaryk: *Pán Stojka a myšička Sojka* (2009).

Kompozície jeho diel nesú v sebe fenomén obdivuhodnej voľnosti, sú zámerne rozbité a často chaotické, evokujú dojem koláže, obraz je vystavaný z drobných znakov a zdanlivo náhodne usporiadaný. Akoby kresba vznikala len tak mimochodom automatickým čmáraním na kus papiera pri telefonickom rozhovore. Ilustrácie pre deti a pre dospelých majú spoločného menovateľa - stieral rozdiely adresátov, tá detská funguje u dospelého respondenta a tá pre dospelého zapôsobí aj na detské-

ho vnímateľa. Občasne akoby si dopelých skrátka svojou kresbou doberal a nahrával tak prirodzene detským čitateľom. Výrazným a opakujúcim sa výtvarným znakom a reprezentantom všetkého nakresleného je v jeho tvorbe ceruzka. Raz ako solitér, inokedy v navrstvanej skupine, raz rastie zo zeme ako kvetina na lúke, inokedy definuje plochu papiera na celom horizonte. Je výpovedná, zrozumiteľná, viacúčelová a dokonca aj vtipná.

Vysokou mierou svoje postavy – ľudské, florálne aj zoomorfné – štylizoval, karikoval ich výrazy, skladal obrazce v rôznych personifikáciách, neraz v nesúrodých kompozičných formáciách. Geometria zámerne „zlyhávala“ a grafika nadobúdala prím. Groteskné, kari-kované figúrky v kontre človek – zvierajú stále fungujú vo vzájomnej kompatibilitate, sú to vždy partneri, ba dokonca partáci. Či už je to spomenutá ceruzka, číslica, písmeno, mesiac, alebo mrkva, živé, či neživé stvorenie, skrátka, každá jeho vyobrazená forma má svoju povahu, postavu aj tvár, svoj vnútorný svet, charakter aj zmysel pre humor.

V ilustráciách kombinoval kresbu s grafikou aj maľbou, využíval všetky jemu blízke výtvarné techniky s absolútnou samozrejmosťou, ktoré koexistovali vedľa seba prirodzene bez toho, aby niektorá z nich dominovala, alebo sa vzájomne potláčali. Výtvarný výraz evidentne naznačoval, že všetko je možné a nič nie je divné. A práve kombinácie boli pre neho príťažlivé, stránil sa presnému vymedzeniu, vyhraneniu, hoci bol aj maliarom, aj ilustrátorom, aj grafikom, či kaligrafom, venoval sa známkovej tvorbe a rád rôzne predmety sprítomňoval v sochárskych kolážach ako architekt myšlienok, bol

všetko v jednom, bez presnej definície. Ak ho niečo presne definovalo, bol to pohyb, variabilita, voľnosť a irónia. Schopnosť robiť si zo života a javov naokolo „šprťouchlata“. Dynamic-ká energia sršala a dodnes srší aj z jeho plošných výtvarných výstupov, ktoré sa hýbu, majú vzduch a zároveň nemajú pravidlá ani čas. Sú nad vecou, „ponáhľajú sa“ a preto sú stále aktuálne. Bol akýmsi scénografom plochy.

Zdanlivo by sa mohlo javiť, že si autor doslova robil čo chcel. Bez škrupúl, bez kánonov, bez analýzy, bez rozmyslu... Jeho absolútny slobodný prístup k tvorbe, impulzívne výtvarné reakcie, spontánne riešenie textovej predlohy, alebo iného zadania sa mohli stať aj materiálom pre závišť, Slovákom takú príznačnú. V komparácii s „vážnejšou“ tvorbou registra slovenských ilustrátorov mohla tá jeho – plná irónia, „hazardu“ s čiarou, farbou a plochou – pôsobiť ľahkovážne. Avšak prie-hrštie umelcových aktivít a spôsobov vyjadrenia dokazovali jeho širokospektrálnosť a schopnosť adaptácie na stále nové podmienky s výsostne kreatívnym prístupom.

Svetozár Mydlo nikdy nepodcenil diváka/čitateľa/percipienta. S optimistickou ľahkosťou s ním komunikoval a vysielal akýsi pomyselný signál o tom, že sa netreba brať priveľmi vážne.

Povestný fenomén hravosti, nadsádzky, humoru a tvorivej slobody je v jeho diele všadeprítomný.

Svetozár Mydlo „zmýval“ svojou tvorbou ťažobu sveta, až kým ho sama nedostihla. V tomto období si pripomíname 75. výročie jeho nedožitého narodenín. V zložitých časoch, ktoré žijeme, by sa nám jeho pohľad na svet jednoznačne zišiel a hodil. ■

Mydielko, čo umývalo svet

Na cestu do farebného sveta večnosti sa 29. 11. 2014 vybral náš dobrý kamarát – maliar a ilustrátor Svetozár Mydlo, ktorého sme v Slniečku volali Svetielko. Druhou prezývkou, ktorou sme ho radi oslovovali, bolo Mydielko. Vtipnými a nápaditými obrázkami dlhé roky rozveseľoval naše Slniečko, ale vy ho poznáte aj z veľkého množstva veselých knižiek, ktoré pre vás ilustroval.

Mydielko, čo umývalo svet,
stratilo sa, už ho zrazu niet.

Umývať mu bolo málo,
preto stále maľovalo.

Kde sa jeho ruka mihla,
všetko zrazu malo krídla,
ožil dom aj snehuliak,
ľuďom z tváří zmizol mrak.

Mydielkom to stále šilo,
ale iba pekne, milo:
rozosmialo detské hlávky,
udobrilo muchotrávky.

Teraz niekde v nebi skúša,
ako kreslí jeho duša...

Napísala Lubica Kepštová

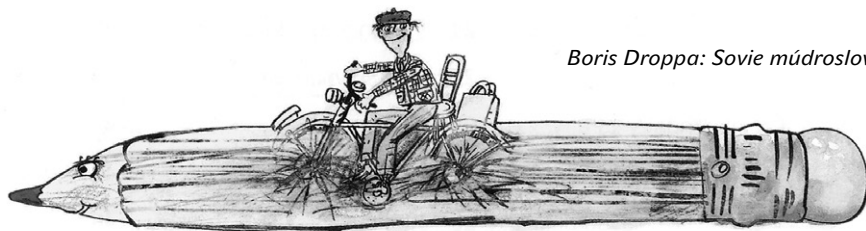
Svetozár

Svetoznámy, svetaskúsený a svetoborný maliar Svetozár mal svetobôľ. A keby len to. Okrem svetobôľu mal aj hlavybôľ, uchobôľ a bruchobôľ. A to všetko preto, lebo sa mu nedarilo a nedarilo maľovať. Práve naopak – darilo a darilo sa mu všetky obrazy a obrázky pokaziť. Chcel namaľovať muchotrávku, vyšla mu trávomucha. Chcel namaľovať Kriváň, vyšiel mu Rovňan. Chcel namaľovať snehuliaka, vyšiel mu akýsi machuliak. Chcel vytlačiť z tuby farbu menom „parížska modrá“, vyšla z nej zubná pasta značky Perlička slovenská.

„Sedemnášttisíc svetlomodrych svetlonosov!“ zahromžil Svetozár.

Svetozár ešte raz naslepo čiahol po štetci a urobil čiaru. Čiara sa rozbehla, zakrútila, zamotala a vzápätí rozmotala a pred očami maliara Svetozára vznikol obraz. Tento štetec musí byť čarodejný, pomyslel si Svetozár a obzrel si štetec, ktorý sám maľoval. A videl, že to nie je nijaký štetec, ale špicatá brada trpaslíka Záhradného, jedného z mnohých, ktorých maliar Svetozár poznášal do svojho ateliéru. A tak sa stal maliar Svetozár ešte svetoznámejší, svetaskúsenejší a svetobornejší! Tak je to!

Daniel Hevier ■

Boris Droppa: Sovie múdroslovie, 2007

Peter Karpinský: Ako sme s Ťuktukom tuktukovali, 2001

Outsiderstvo v literatúre pre deti a mládež.

PATRÍCIA KARNIŠOVÁ

Kniha ako okno do sveta

Umelecky hodnotné knihy nepriamym spôsobom učia cez intenzívny estetický zážitok spoznávať svet – a v ňom miesto nás samých i iných; pobádajú zaoberať sa hodnotami, ktoré sa nám cez jednotlivé príbehy vo vedomí postupne kryštalizujú; a napokon i dávajú impulz na pretváranie podoby sveta vlastnou imagináciou či fantazijnou hrou (Rusňák, 2009). Súčasný svet je však aj v porovnaní s nedávnou minulosťou oveľa odlišnejší, ba dokonca možno konštatovať, že diverzita je tým najpríznačnejším prívlastkom, ktorý by ho dokázal charakterizovať. Významnou preto môže byť otázka, či je literárna tvorba pre deti, so svojim dosahom kreovať poznanie, dostatočne prispôbená novým i starým odtieňom odlišnosti pre spoločnosť, ktorá sa snaží byť inkluzívna a multikultúrna.

Objektívny svet a realitu vnímame cez reprezentácie a literárna reprezentácia identity vlastnej osoby je akýmsi potvrdením našej existencie. Vnímavý divák si však môže všimnúť, že isté skupiny osôb sú (najmä v médiách) častokrát (ne)zámerne menej zobrazované (ide o koncept tzv. *symbolic annihila-*

tion; viac Coleman a Yochim, 2008). Takýmto spôsobom sa implicitne recipientovi dostáva do vedomia predstava o menšej ľudskej hodnote členov tejto skupiny. Čo sa týka tejto (ne)zámernej ignorancie v priestore literárnej tvorby pre deti, v ňom sa donedávna vyskytovali takmer výlučne univerzálne témy, reflektujúce bežné životné skutočnosti dieťaťa a protagonisti predstavujúci akúsi „normu“. Unikátne témy, zahŕňajúce i diverzitu a outsiderstvo, sa začali objavovať najmä po roku 1989, pričom v začiatkoch tematizovania tejto problematiky sa venovalo viac priestoru tzv. viditeľnému outsiderstvu, ako je napríklad postihnutie či rasová/etnická odlišnosť (Bariaková, 2012). Tieto viditeľné prejavy odlišnosti a outsiderstva v súčasnosti zaberajú každým rokom postupne rozľahlejšie miesto na pulkoch kníhkupectiev, no, žiaľ, produkcia týchto kníh je často iba účelová, prameniaca zo spoločenskej objednávky tvorby kníh propagujúcich inklúziu a multikultúrnosť, čo je zreteľne cítiť na umeleckej kvalite textov.

V poslednom období sa však začínajú náznakovo (najmä u autorov severských krajín) objavovať i témy vnú-

torného, neviditeľného outsiderstva, ktoré súvisia s problematikou pocitov samoty a cudzoty, neujasnenej osobnostnej identity, názorovej nonkonformity, či introverzie, čo môže súvisieť s kvalitatívnym posunom zobrazovania témy outsiderstva smerom k väčšej psychologizácii postáv (Šubrtová, 2004), ale i so spoločenskou požiadavkou otvárania témy duševného zdravia.

Napriek nárastu záujmu o túto tému je však jej výskyt na knižnom trhu stále marginalizovaný, i keď na strane detských čitateľov sú to práve outsideri, ktorí dominujú v čitateľských prefe-

renciách; či už ide o hrdinov *Úžasnej cesty Barnabyho Brocketa* okolo sveta alebo detí z *Domova pre neobyčajné deti slečny Peregrinovej*, ktorých outsiderstvo je viditeľné a pramení z hendikepu, alebo ide o *Harryho Pottera*, alebo *Matildu*, ktorí sú skôr vnútornými outsidermi kvôli ťažkej rodinnej situácii, neprijatiu sociálnym okolím, ale zároveň i výnimočnosti (Babiaková, Kasačová a Cabanová, 2020). Príčina, prečo práve tieto témy dominujú u detských čitateľov, je pritom prostá, každý z nás a najmä dieťa sa už raz ocitol v pozícii outsidera – zraniteľný, neprijatý či nepochopený.

Daniel Hevier: *Namydlený blesk*, 2019

Práve schopnosť identifikovať sa, prežívať cez literárne postavy rovnaké pocity a učiť sa vyrovnávať sa tak s nimi, je snáď jedným z hlavných dôvodov, prečo ani dnešné deti na knihy nezanevrelí. R. Bishop (1990), ktorej prácu možno považovať za pilier multikultúrnej literatúry, uvažuje v tomto zmysle o knihách a príbehoch v nich nasledovne: „Knihy sú niekedy oknami, ponúkajúcimi výhľad na svet, ktorý môže byť reálny i vymyslený, známy i zvláštny. Tieto okná sú tiež posuvný-

mi sklenenými dverami a čitatelia musia cez ne iba predstavivosťou prejsť, aby sa stali súčasťou sveta, ktorý bol stvorený alebo pretvorený autorom. Pri vhodných svetelných podmienkach však môže byť okno aj zrkadlom. Literatúra transformuje ľudskú skúsenosť a odráža ju späť k nám a v tejto reflexii môžeme vidieť naše vlastné životy ako súčasť väčšej ľudskej skúsenosti. Čítanie sa teda stáva prostriedkom sebaopotvrdenia a čitatelia často hľadajú svoje zrkadlá v knihách.“ V súčasnosti

Alojz Nociar: Rozprávky
od Adamka, 2008

vidia svoj zrkadlový odraz zväčša deti majority – europoidnej rasy, dominantne chlapci, tí, ktorí vyrastajú v prostredí úplnej rodiny a priateľov, a tiež takí, ktorí nemajú žiadne zdravotné, sociálne, či osobnostné problémy (viac *Cooperative Children´s Book Center*, 2022).

Je však takýto obraz skutočným (neskresleným) zrkadlovým odrazom nášho dnešného sveta? A čo s tými, ktorí v knihách márne hľadajú svoj odraz a nakoniec sa musia uspokojiť len s takým, ktorý sa im možno ani zďaleka nepodobá? Vzhľadom na súčasnú situáciu sa v našej i okolitých krajinách ocitlo mnoho detí, ktoré sa cítia byť outsidermi napriek tomu, že ich odlišnosť nemusí byť na prvý pohľad pozorovateľná. Nerozumejú jazyku, kultúre, svojmu miestu v cudzom svete, a tak pociťujú akúsi zvláštnosť a samotu. Jedným zo spôsobov, ako sa vyrovnat' s týmito pocitmi, môže byť príbeh, v ktorom nájdú rovnakého outsidera, ako sú ony samy, ktorý sa stane ich priateľom a sprievodcom touto situáciou.

Každé dieťa by malo mať právo nachádzať i strácať v knihách seba samého, pretože práve tak buduje svoj sebaobraz, svoju identitu. Zároveň je prínosné pozrieť sa do týchto knižných zrkadiel outsiderov aj detským čitateľom dominantnej kultúry, pretože hľadieť neustále len do vlastných zrkadiel by mohlo viesť k sebeckosti, uzavretosti, ignorancii. A preto je pre náš (nie len) literárny, ale najmä človečie rozvoj prínosné, ak nám kniha občas otvorí i okno do ďalšieho, nám neznámeho sveta. Tieto knižné okná nás tak jemne nútia tieto svety spoznávať, skúmať a postupne snáď i akceptovať to, čo nám bolo prv cudzie. ■

LITERATÚRA

BABIAKOVÁ, S., KASÁČOVÁ, B. a M.

CABANOVÁ, 2020. *Čítanie a čitateľstvo slovenských detí. Výskum detského čitateľstva a medzinárodné komparácie*. Banská Bystrica: Bellianum.

BARIAKOVÁ, Z., 2012. *Podoby outsiderstva v literatúre pre deti a mládež*. Ostrava:

Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta.

BISHOP, R. S., 1990. Mirrors, Windows, and Sliding Glass Doors. In: *Perspectives: Choosing and Using Books for the Classroom*. Roč. 6, č. 3.

COLEMAN, R. M. a E. CH. YOCHIM, 2008. The Symbolic Annihilation of Race: A Review of the "Blackness" Literature. In: *African American Research Perspectives*. Roč. 12, s. 1 – 10.

COOPERATIVE CHILDREN'S BOOK CENTER, 2022. *Data on books by and about Black, Indigenous and People of Color compiled by the Cooperative Children's Book Center (CCBC), based on its work analyzing the content of books published for children and teens received by the CCBC annually*. Wisconsin: School of Education, University of Wisconsin-Madison.

RUSŇÁK, R., 2009. *Svetová literatúra pre deti a mládež v didaktickej komunikácii*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta.

ŠUBRTOVÁ, M., 2004. Fenomén outsiderství v próze pro děti a mládež. In: URBANOVÁ, S. a kol. *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež v 90. letech XX. století*. Olomouc: Votobia, s. 123 – 131.

Poznámka: Článok je čiastkovým výstupom grantového projektu KEGA č. 005PU-4/2021 *Zlatý fond literatúry pre deti a mládež (100 plus 1 najlepších kníh pre deti – 100 plus 1 najlepších kníh pre nástročnéh)*.

*Katolícky LÚČ je na poprednom mieste
v rebríčku náboženských vydavateľov.*

MARTA ŽILKOVÁ

Lúč do detských duší

O katolíckych vydavateľstvách sa veľa nepíše. Musia vydať veľmi zaujímavú či hodnotnú knihu, aby sa kdesi v periodikách objavila recenzia. Väčšina z nich, podobne ako na Slovensku vôbec, vydáva predovšetkým knihy pre dospelých čitateľov. Po zániku vydavateľstiev, ktoré sa venovali iba detskej literatúre, v súčasnosti takmer všetky okrajovo vydávajú aj knihy pre deti a mládež. Podobne je to aj s katolíckymi vydavateľstvami. Keď si nalistujete v googli ich repertoáre, zistíte, že vydávajú stovky knižiek a príručiek pre deti. Mnohé z nich sú vypredané, čo svedčí o dobre vyvolanom záujme a vhodnom výbere tém.

Tentoraz sme sa zamerali na katolícke vydavateľstvo Lúč, ktoré sa v rebríčku náboženských vydavateľov nachádza na poprednom mieste. Podobne ako iné, aj ono vydáva detskú a mládežnícku literatúru, a to v nemalej počte.

Vydavateľstvo Lúč vzniklo 29. decembra 1989, hneď po páde socializmu. Jeho vznik inicioval kardinál Ján Chryzostom Korec a vykonávatelkou

či šéfredaktorkou sa stala Anna Kolková, ktorá túto funkciu zastáva dodnes. Jej zásluhou patrí Lúč k najznámejším katolíckym vydavateľstvám. Dodnes vydali približne 1220 kníh. Vo viacerých slovenských mestách majú kamenné predajne i veľmi aktívny internetový obchod.

Ak si prezriete webovú stránku vydavateľstva, zistíte, že jeho ponuka je značne obsiahla a rôznorodá, svoje miesto tam majú tak náboženské knihy, ako aj publikácie nenáboženského charakteru. Obsahuje niekoľko edícií, ktoré svedčia o tematickom rozsahu vydávanej literatúry: *Knižnica viery, Pramene, Libri historiae Slovaciae, Libri Europeai, Linea recta brevissima, Myšlienky a osobnosti, Viera Nádej Lásk, Životné cesty, Slovom k Bohu, Zrkadlenie, edícia DEŤOM, DAR, Beletria* (www.luc.sk). Asi tretina vydaných kníh je prekladová a predstavuje slovenskému čitateľovi mnohé osobnosti a publikácie, ktoré nemohli byť v minulosti prekladané: Viktora E. Frankla, Michaela Quoista, Carla Carretta, Emanuela Tardifa,

Anselma Grüna, Elisabeth Lukasovú a mnohých ďalších autorov. Vyšli aj náročné encyklopedické, filozofické, historické diela (Milan S. Ďurica: *Dejiny Slovenska a Slovákov*, Ján Chryzostom Korec: *Tisíc rokov Slovenska s Cirkvou* a monografia Júliusa Pašteku *Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny*¹).

Keďže vydavateľstvo venuje pozornosť aj detskému čitateľovi, o čom svedčí samostatná edícia, zameriame sa predovšetkým na diela určené najmenším čitateľom, lebo tie tvoria gro edície. Literatúra pre deti je vo všeobecnosti zameraná na morálne a náboženské témy. Prevláda v nich, na rozdiel od svetskej literatúry, snaha o navodenie pokojného, toleranciu vyznávajúceho tónu, so snahou vyvolať v čitateľovi príjemný dojem. Táto tendencia je však často spojená s didaktickou utilitárnosťou a snahou mentorovať čitateľa prostredníctvom príkladov zo života nielen rodičov a príbuzných, ale hlavne svätcov, ktorých životopisy tvoria veľkú časť tejto beletrie. Autori často vychádzajú z detskej skúsenosti a príbeh budujú na zážitkoch známych všetkým deťom. Využívajú jednoduché poetologické prostriedky, čo je príznačné predovšetkým pre preklady zahraničnej produkcie. V publikáciách určených detskému čitateľovi dominuje výchovný zámer, vychádzajúci z náboženského námietu. Prekladová literatúra je v prevahe, čomu sa nemožno čudovať, lebo v socialistickom režime boli knihy s ná-

boženskou tematikou potlačované a zakazované. Takže na začiatku 90. rokov ani nebola iná možnosť než preberať zahraničnú produkciu.

Už sme spomínali pokojný až pohľadzajúci charakter tejto literatúry, ktorý je v ostrom protiklade so súčasnou kultúrou určenou deťom. Vyhýbanie sa výchovným tendenciám môže (ale nemusí) súvisieť s niekdajšou literárnou kritikou, ktorá sa ostro vymedzovala proti tzv. didaktizmu a pokladala ho za neumelecký prvok literárneho (umeleckého) diela. Súčasná detská literatúra a umenie vôbec sa pobe- rá tým istým smerom ako tvorba pre dospelých. Má byť akčná, dramatická, vzrušujúca, kopírujúca dnešný životný štýl. Pokojný a nekonfliktný charakter knižiek vydavateľstva Lúč v porovnaní so svetskou tvorbou možno niekedy pôsobí starosvetsky, no zároveň sa prihovára detskej duši, zobrazujúce pekné veci a dobré činy ako príklady pre konanie detského čitateľa.

Zaujímavý je výchovný postup v niektorých knižkách v prípade, že sa dieťa nejakým spôsobom previní. Najprv si vo svojom svedomí prehodnotí svoje konanie, uvedomí si ho a napokon ho oľutuje bez zásahu dospelého a odprosí Pána Boha (ako príklad možno uviesť knižočku Malgorzaty Wilkovie – Jana Wilkovie: *Alžbetkine príbehy*. Bratislava: vydavateľstvo Lúč, 2016). Dievčatko Alžbetka prostredníctvom svojich detských zážitkov objavuje životné pravdy (ako treba prekonať strach, ako byť poslušnou, ako prežívať radosť atď.). V knihe sa používa spomenutá šablóna: príkaz – porušenie – trest v podobe pocitu zlej skúsenosti (spytovanie svedomia) – odprosienie Pána Boha. Apropos: svedomie.

1 Všetky fakty sú prevzaté z www.luc.sk/vydavatelstvo

Tento pojem sa takmer vytratil zo slovníka nielen dnešných detí, ale aj dospelých. Svedomie nemožno pokladať iba za náboženský fakt, lebo úzko súvisí aj so sebadisciplínou, sebahodnotením a ostatnými prvkami ľudského intelektu, ktoré usmerňujú jeho konanie a vzťah k ostatným ľuďom. Preto by mal byť súčasťou výchovného procesu.

Okrem kníh pre deti vydáva Lúč – hoci v menšom rozsahu – aj knihy pre mládež od slovenských i zahraničných autorov. Objavujú sa tu nábožensky ladené publikácie, životopisy svätých i beletria, kde sa riešia závažné životné otázky.

Knihy pre deti

Do tejto skupiny možno zaradiť knihy pre deti od 2 do 8 – 10 rokov. Počnúc leporelami, pokračujúc krátkymi príbehmi, náboženskými návodmi až po poéziu a poviedky, všetky sú bohato ilustrované. Niektorí autori ilustrácií, hlavne v knihách prevzatých zo zahraničia, podceňujú detského čitateľa a ponúkajú mu zjednodušené stvárnenie náboženských príbehov a osobností, hraničiace niekedy až s gýčom. Táto tendencia sa objavuje aj vo svetskej literatúre, kde hlavne v 90. rokoch sa preberalo mnoho kníh zo zahraničia aj s ilustráciami. Tie zabezpečovali predajnosť kníh hýrivými farbami, sladkastým výrazom a podobou postáv a všetko vo veľkom formáte. V súčasnosti sa už na práci s detskou knihou podieľa veľa domácich ilustrátorov a mnohé z nich dosahujú svetové parametre.

Knihy pre najmenšie deti z vyda-

vateľstva Lúč často disponujú malým formátom, kde prevažujú obrázky nad textom, čo súvisí so snahou autorov priblížiť v jednoduchej podobe základy náboženstva. Tieto malé knižky disponujú nízkou cenou, sú vydávané vo väčšom počte a veľmi rýchlo sa vypredávajú.

Celú produkciu kníh pre deti možno rozdeliť do niekoľkých skupín podľa veku a témy:

1. Veľký priestor zaberajú knihy učebnicového charakteru s náboženskou tematikou. Najčastejšie sa autori zaoberajú spracovaním Biblie tak, aby ju deti pochopili, teda zjednodušenú, skrátenú, adekvátnu detskému chápaniu (*Veľká obrázková Biblia; Biblia – sprievodca životom pre deti; Moje prvé Sväté písmo; Búrka na mori* (biblické príbehy); *ABC Biblie pre deti* atď.). Z tejto kategórie sme vybrali ukážku aj s anotáciou, aby sme priblížili obsah a štýl týchto kníh². Uvedená kniha je metodicky dobre postavená, vysvetľuje základné otázky viery i náboženstva. Mnohé z týchto knižiek pomáhajú pri príprave na prvé sväté prijímanie.

2. Druhú veľkú skupinu tvoria príbehové knižky a poézia. Mnohé príbehy sa viažu k Vianociam, ktoré sú deťom blízke a vysvetľujú im skutočný význam tohto sviatku (*Sárin príbeh; Za hviezdou;*), iné sa zameriavajú na detské zážitky (*Alžbetkine príhody* – s dominanciou výchovného aspektu; *Aj svätí boli malí; Objavujeme sedem sviatostí; Našli sme Ježiša*). Zaujímavý je príbeh americkej misionárky Joyce (Cchingyan LIU: *Babička Joyce*), ktorá pred polstoročím prišla na Taiwan a zriadila tam detský domov

pre obrnou postihnuté deti. Detský hrdina Sanko sa zachráni iba pobytom v tomto útulku. Je to prvá detská kniha taiwanského autora preložená z čínštiny do slovenčiny. Ukážka z anotácie³.

2 Alexander Weihs - Ute Thonissenová: ABC viery pre deti. Deti pri čítaní knihy sprevádzajú dve detské postavy, akoby ich rovesníci, chlapec a dievča, ktoré kladú otázky. Na každej strane je jedna otázka a odpoveď, spolu ich je v celej knihe 99. Kniha je koncipovaná do piatich celkov: Sväté písmo, katolícka viera, Cirkev, bohoslužba a cirkevný rok. Jednotlivé celky sú pre prehľadnosť farebne rozlíšené. Každá z piatich kapitol má inú farbu rámečkov i nadpisov – otázok. Deti sa zoznámia so Svätým písmom. Pomerne podrobne spoznajú rozdelenie kníh Starého i Nového zákona, kto a kedy ich napísal, o čom sa v nich dočítajú i ako sa v ňom orientujú. Kniha obsahuje najdôležitejšie úryvky Svätého písma. Ozrejmiť si dôležité okamihy zo života Ježiša Krista, jeho smrti a zmŕtvychvstania. Tiež o Panne Márii a apoštoloch. Vysvetlené sú pojmy ako napr. náboženstvo, Cirkev, kresťan, kríž, nebo, či peklo. Dozvedia sa, čo sú sviatosti a ako sa vysluhujú. V knižke nájdú prehľadný opis priebehu svätej omše. Tiež nájdú vysvetlenie pojmu cirkevný rok. Získajú tak lepší prehľad o cirkevných sviatkoch a ich slávení. Rovnako zaujímavé sú aj informácie o stavbe a interiéri kostola i o tom, ako sa treba v kostole správať. Vysvetlené je, čo znamená katolícky, pravoslávny a evanjelický. V závere knihy nájdú deti základné modlitby kresťana katolíka.

Kveta Dašková: Petka, ja a osem medvedíkov, 2012

Do tejto kategórie patrí aj poézia. Tu sa objavili aj mená slovenských autorov (J. Motulko: *V Ježiškovej škole*; Pavol Prikryl: *Hádanky z neba*; Mária Chovancová – Eva Macurová: *Abeceudou k Bohu* atď.) Meno M. Chovancovej sa vyskytuje viackrát aj v súvislosti s tzv. úžitkovou tvorbou. Za takú možno pokladať texty modlitieb a veršovanie hlavne Márie Chovancovej *Vezmi ma za rúčky* pre najmenšie deti. Každú modlitbu tvorí osem veršikov. Napríklad: *Ešte som maličká, bojím sa trošička. Bud' pri mne, anjel môj, kým zavriem očičká. / A keď nôcka minie, svitne nový dníček, vezmi ma za rúčky, strážny anjeliček.*

Aj ďalší autori tvorili tzv. úžitkovú literatúru (*Tešte sa, čoskoro príde Ježiško* – adventný kalendár; Anna Kolková: *Modlitebná knižka pre deti* a pod.)

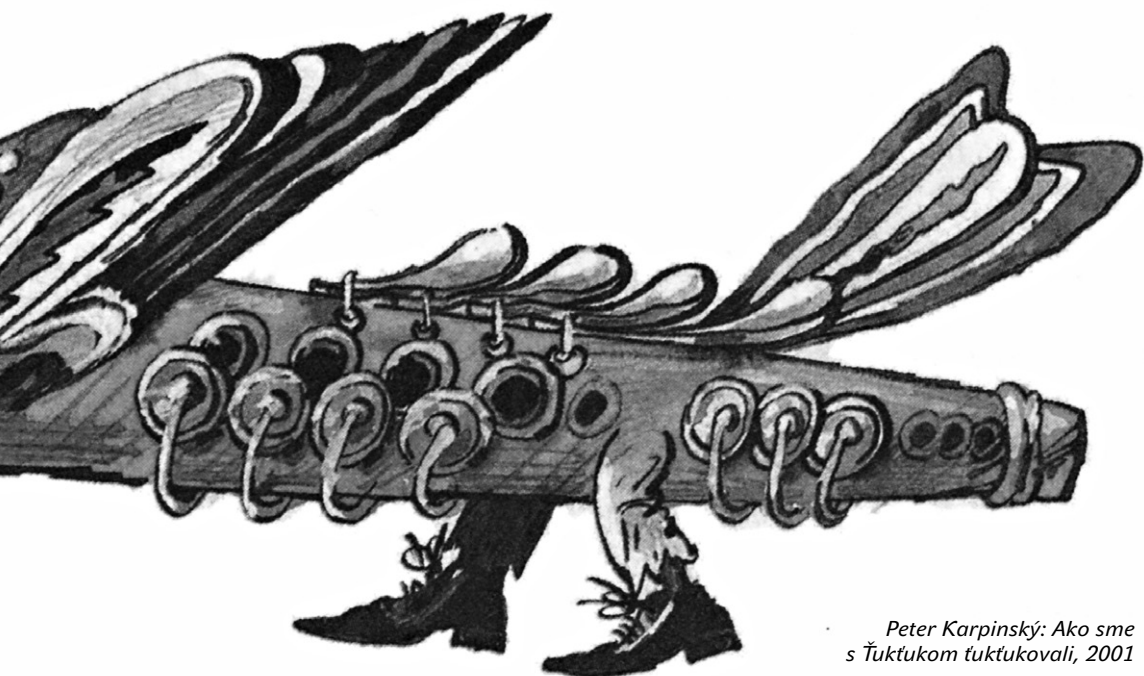
3. Poslednú veľkú kategóriu tvoria životopisy svätých. Napísané sú štýlom prístupným pre deti. Zo živo-

3 V dojímavej detskej knihe sa o babičke Joyce dozvieme viac. Verím, že po prečítaní budete cítiť teplo a obrovský obdiv voči tejto dobrej žene, takej silnej vôľou i duchom. Ako keď zapálite sviečku na stole, babička Joyce svojím životom osvetlila cestu toľkých detí, ktoré aj dnes pevne idú po svojej životnej ceste vlastnými nohami, aj keď za pomoci bariel. A pravdou je nielen obrazne, ale aj v skutočnosti, že bez babičky Joyce by tieto deti celý život liezli len po zemi... Tento príbeh ma opäť utvrdil v tom, že láska je bezhraničná.

4 Všetky uvedené knižné tituly pochádzajú od šéfredaktorky Márie Kolkovej a z internetových zdrojov.

ta svätých autori vyberajú iba zážitky blízke detskému čitateľovi (*Panna Mária – moja nebeská matka*; *Moja prvá kniha o Panne Márii*; *Moja prvá kniha o Ježišovi*, tieto knihy sú určené 3 – 4 ročným deťom a sú postavené na ilustráciách, podobne ako knižka *Cyril a Metod* od Igora Strinku). Aj v tejto kategórii sa stretávame so slovenskými autormi (Anton Habovštiak – Iva Jarošová-Štrbová: *Sestra Zdenka*; Iva Jarošová-Štrbová – Mária Vadilová: *Alžbeta*; Iva Jarošová-Štrbová – Helena Sališová: *Alexia*; Katarína Smetanová – V. Bednárová: *Gorazd*; Agneša Bakardžieva-Hložníková – O. Gavenková: *Tarzícus* a pod.). Autori sa najčastejšie venovali takým sviätcom, ktorých život súvisel so Slovenskom. No vyskytujú sa aj knihy so širším záberom, ako napríklad posledne uvedená publikácia. Tá má aj účelový charak-

Peter Karpinský: Ako sme s Ťuktúkom ťuktukovali, 2001

ter, lebo je adresovaná predovšetkým miništrujúcim chlapcom.

Knihy pre mládež

Keďže ich vo vydavateľstve Lúč vyšlo oveľa menej ako kníh pre deti, venujeme im iba poznámku. V podstate aj tu by bolo možné vyčleniť podobné kategórie ako v predchádzajúcej kapitole. Vyskytujú sa tu poviedky (Kazimierz Wójtowicz: *O kázni a dážd-nikoch*), romány (Michel Quoist: *Rozprávaj mi o láske*), životopisy svätých (Magdaléna Rusiňáková: *Anka Kolesárová*), ku ktorým prispel aj nitriansky biskup Viliam Judák knihou *Priatel'ia Boží. Slovenské martyrológium*⁴. Autori sa zamýšľajú nad problémami mladých ľudí, ako je smrť blízkeho človeka, láska, dôvera v Boha,

samota a pod., ale zaujíma ich aj sociálna sféra, kde sa dotýkajú nezamestnanosti, práce žien, porozumenia medzi ľuďmi atď.

Z uvedených faktov vyplýva, že vydavateľstvo Lúč aj detskej tvorbe venuje veľkú pozornosť a podáva pomocnú ruku nielen deťom, ale aj učiteľom a rodičom, ktorí sú ochotní vychovávať svoje deti v náboženskom duchu, resp. im záleží na etických zásadách či životných hodnotách. ■

PRAMENE

www.luc.sk/vydavatelstvo

www.martinus.sk/?ulitem=644031

www.zachej.sk/produkt/927/vezmi-ma-zarucky

www.martinus.sk/?ulitem=147096

www.martinus.sk/?ulitem=644031

PETER NAŠČÁK

Posolstvá z hmly

Dievčatko z hmly Daniela Pastirčáka

Na každej knižke je skvelé prvotné očakávanie. Zväčša nevieme, čo v nej nájdeme, hoci čitateľská skúsenosť a prehľad nám môže čosi napovedať. Básnik, prozaik, ilustrátor, publicista a kazateľ Daniel Pastirčák nesie v literárnom kontexte pečať etablovaného a oceňovaného autora s výnimočnou poetikou, obzvlášť v literatúre pre deti a mládež. Vieme tiež, že sa dá očakávať kresťansky orientovaný text stavaný na moderných princípoch. Tí, ktorým je táto skutočnosť známa, preto siahajú po knihe autora už s jasnejšou predstavou. To však neznamená, že by ich knižka nemohla prekvapiť. Najnovší počín univerzálneho autora s názvom *Dievčatko z hmly* je rozhodne prekvapivým v pozitívnom duchu. Belasá knižka v nevednom formáte a nenápadnej obálke na čitateľa nekričí vyzývavým vizuálom. Naopak. Zlatým nápisom a ilustráciou krkavca ho skromne ale vkusne pozýva na možné dobrodružstvo za odhalovaním „čohosi“ v hmle. Možno pravdy, šťastia, utrpenia, životnej cesty, viery, vykúpenia alebo aj posolstva. A každopádne, tajomstva.

Tajomstvá a obrazy

Už prvé riadky odhalujú tak trochu očakávané tajomstvo. Pastirčák ako majster slova vonkoncom nie je „urozprávavý“ ani „prvoplánový“. Vety sú plné trópop a obraznosti. Každé slovo tu má svoj význam, je dôkladne vybrané, dokonca nadobúda rôzne konotácie. Text je dôsledne vystavaný ako pevné hradné murivo na skalnom brale, v ktorom nie je priestor na nadbytok či absenciu. Metaforickosť významne pomáha navodiť potrebnú atmosféru. Čitateľ tiež rýchlo zisťuje, že na tradičné inštrumenty rozprávok folklórneho typu môže zabudnúť. Konvenčný príbeh dobra a zla, šťastný koniec, hrdinskí hrdinovia – nič z toho... Išlo by totiž o čiernobiele videnie a tomu sa autor snaží vyhnúť. Dokazuje to už úvodný dejový obraz, ktorý okrem toho odkrýva aj významnú spirituálnu dimenziu nesúcu sa celým dejom.

Nahé dievčatko vychádza z jesenného personifikovaného lesa zahaleného do hmly. Je celkom nahé, no nehanbí sa. Je celkom samo, no nepociťuje

strach. Hoci cestou k domu kráča zrejme prvý raz, dôverne ju pozná, kráča sebaisto.

Úvod ako zo stvorenia sveta, zreteľná biblická alúzia, mystickosť. Ani ďalšie riadky nie sú priveľmi rozprávkové. Počiatkové stretnutie s matkou a otcom sa nesie v surrealistickom duchu:

„Ach, to si ty? (...) tak predsa si prišla. (...) Nuž, čo, nejako to zvládneme.“ (s. 10) „Mali ho priviesť sanitkou z pôrodnice.“ (s. 11) „Keby ju tatko Krko takto videl, možno by si ju obľúbil, akoby mu z oka vypadla. No on dievča nechce. Budem ju musieť schovať.“ „Budeš sa volať Ina, (...) si čudná, každú chvíľu iná.“ (s. 12) Do izby vletel veľikánsky krkavec. (...) Len čo pristál, perie z neho začalo opadávať. (...) Zobák sa krkavcovi zmenil na nos, spod operenia sa vynorila biela líčna kosť. Na diváne sa teraz rozvaloval chudý, šlachovitý muž v dlhom čiernom kabáte.“ (s. 13)

V závere úvodnej kapitoly Z hmly sa potvrdzuje hypotéza o nechcennom dieťati, graduje sociálna dezilúzia: „Tatko v ten deň vyčíňal viac ako zvyčajne. Presnoril celý dom, preliadol všetky kúty. Všetko, čo mu prišlo pod ruku, rozbil... Zúrivosť Krka celkom umorila. Napokon sa musel uspokojiť s tým, že drzého votrelca nikde nevidí. (...) Nad ránom skôr než úsvit sfarbil záhradné lístie do ružova, zmenil sa Krko na krkavca. Bez pozdravu vyletel oknom.“ (s. 15)

Úryvky avizujú vysokú mieru symboliky a biblických alúzií, ktoré by sa dali identifikovať v 4 bodoch:

a) neviditeľnosť – zahalení do hmly, teda neviditeľní sú: 1. les ako prvotný prapôvodný priestor; 2. dievčatko ako Eva vychádzajúca z raja; o oboch vie-

me, že existujú, aj keď sú väčšine neviditeľní; táto konotácia sa objaví aj v druhej časti knihy, kde zisťujeme, že za Neviditeľného je označený vševediaci/vševidiaci Boh

b) príchod nahého dievčatka – prichádza ako Eva z raja, nepoškvrnená hanblivosťou a minulosťou; stáva sa tiež neviditeľnou, pretože sa ocitá na svete omylom – nechcená, prehliadaná¹

c) matka-trpitelka – celý život po boku muža-krkavca trpí, v poslušnej pokore a v strachu mu varí liečivý elixír – kedysi krásna žena plná energie pokorne trpí za hriechy minulosti (pýchu) ako sv. Mária Magdaléna²

d) otec-krkavec – symbolizuje príznak z podsvetia v podobe tyrana doživotne zakliateho na čierneho krkavca; pije zelený elixír života a symbolicky vyciava životnú energiu zo všetkých svojich blízkych; jeho príchod predznamenáva čierny tieň, ktorý zakrýva slnko ako aj všetku radosť zo života – aj on trpí prekliatím kvôli hriechom minulosti (pýcha, závišť, pomsta)³

Nie je všetko také, ako sa zdá

Príbeh sa preklápa do ďalšej fázy. V podivnom kolobehu života sa hrdinka prepracuje do školských čias, no aj v škole zostáva tichá a nepovšimnutá ako tieň. (...) Jajka samozrej-

1 Podobný motív rozvíja Ján Uličiansky v rozprávke Malá princezná.

2 V istom zmysle je tu paralela aj s Ivkovou bielou materou.

3 Pripomína prsteňové príznaky z Tolkienovho Pána Prsteňov.

me Inu videla, no z jej krásy nemala žiadnu radosť. (s. 19) Jaju poznal každý, Inu však nepoznal nik. (s. 21). Obrat nastáva, keď hrdinka zostane v dome s tatkom sama a zostane jej otca ľúto. Na chvíľu sa mu zjaví: „Si to ty?“ zašepkal nežne, „si taká bledá a opustená. Celkom ako ja.“ (...) Na tú chvíľu Ina nikdy nezabudne. Videla v tatkovom oku slzu. (s. 27) Po čase však otcova zúrivosť nadobudne extrémne rozmery a za streľby z pušky obe unikajú na motorke do hmly, ktorá ich zachráni. Z kapitoly Muška pušky vyplynie psychologizácia postáv. Vyčerpaný otec ukáže v slabej chvíli svoje druhé ja. Ina, drobná ako dľaň, sa pre zmenu dokáže postaviť obrovskému krkavcovi-otcovi v rozhodujúcej chvíli. Ešte pred tým zisťuje, že aj takého otca možno ľubiť, pretože pod tvrdou škrupinou ukrýva nešťastné citlivé srdce.

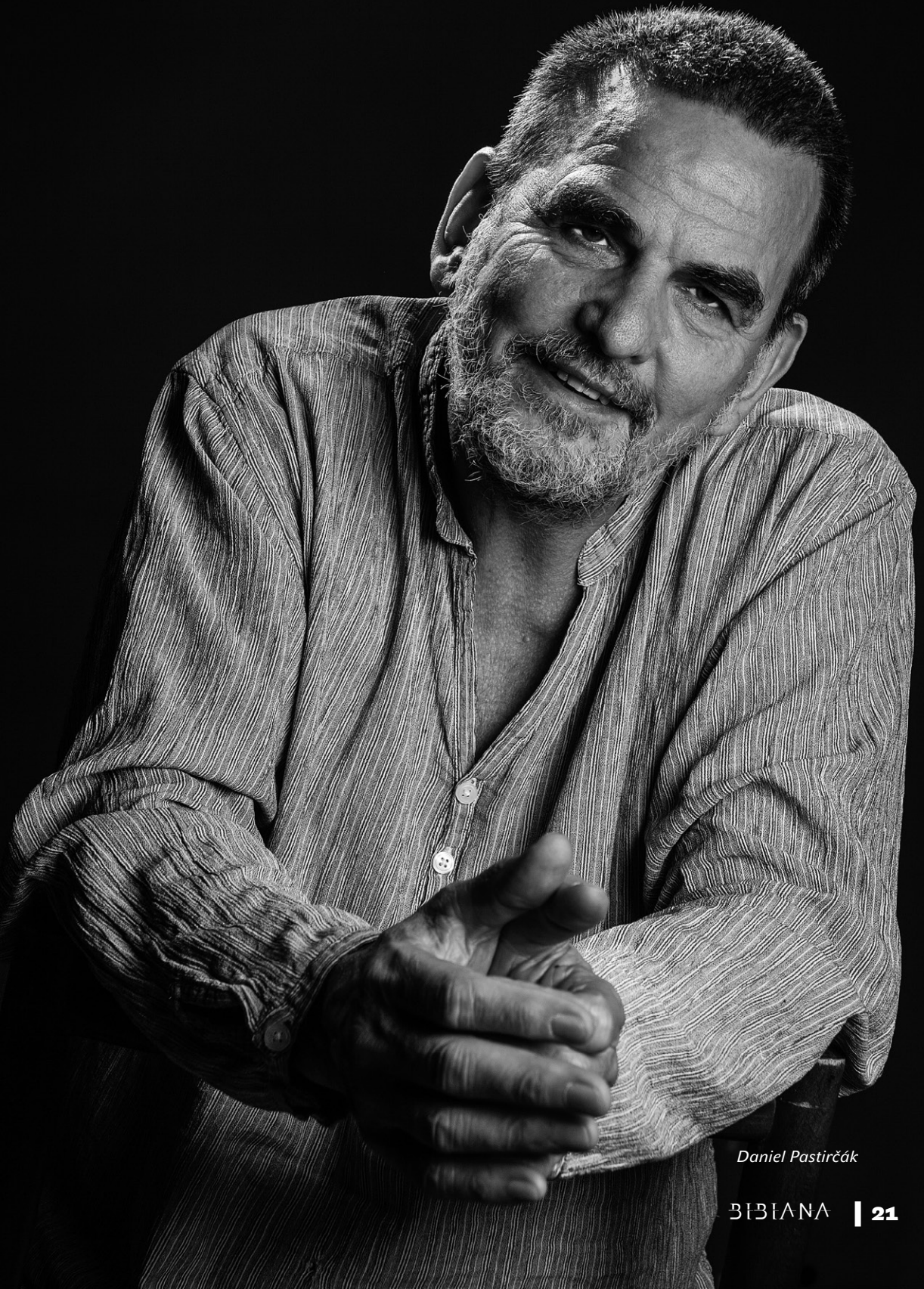
Azyl a dočasný pokoj nachádza dvojica v symbolikou nasýtenom priestore – v malom modrom domčeku na vlakovej stanici, kde sa matka zamestná: „Domček ako stvorený pre nás. Ľudia ako my musia byť stále prichystaní na cestu.“ (s. 34) Na peróne Ina pozoruje cestujúcich a číta im v tvárach príbehy. Hrdinka úspešne spraví skúšky na vysokú školu a začína celé dni sedávať v lavici pod katedrou a počúvať prednášky, avšak: *všetko prechádzalo mimo nej, ako vlak s cudzími pasažiermi, hľadela na to bez účasti, akoby to ani nebol jej život. (s. 36). Aj tu ich otec krkavec nájde, už im však neublíži, len beznádejne za nimi hľadá a odletí. V hrdinke sa bijú protichodné pocity, až zisťuje, že ho nenávidí, lebo ho má rada (s. 38). Napokon upadá do depresie a roz-*

mýšľa, aké je to nebyť. Cíti sa tak osamelo, ako sa na svete môže cítiť iba tá, čo sa tu ocitla omylom. (s. 39).

Sny a rozprávky ako únik

Čitateľ vie, že v ťažkých chvíľach sa šikanovaní či trpiaci (anti)hrdinovia známych príbehov (Bastián z Nekončného príbehu, Harry Potter, Dievčatko so zápalkami...) ukrývajú do zákutí domov a vymýšľajú si alebo čítajú iné príbehy, ktoré im pomáhajú stať sa aspoň na chvíľu niekým iným a uniknúť tak bezútešnej prítomnosti. Aj naša hrdinka sa na pôjde starého domu *sama ocitla v príbehu, čo si popamäti písala (s. 24) v rozprávke o obrovi a chlapčekovi. V postave obra by čitateľ mohol spoznať Syna Božieho, ktorý musel najskôr trpieť, aby obrátil svoj ľud na správnu cestu: „Raz si mi dovolil hrať sa v tvojej záhrade, dnes pôjdeš so mnou do mojej záhrady, ktorá sa volá raj.“ (s. 25)*

Neskôr zase uniká do snového príbehu, ktorý začína cestou vo zvláštnom vlaku, ktorý mal iba jeden vagon a iba jedno sedadlo. Končil na stanici s nápisom Konečná. Vydáva sa na púť lesom a na výstup po schodoch do *hmly*. V snovom priestore sa opäť objavuje množstvo symbolov a alúzií na kresťanské motívy, Bibliu, apokalypsu. Svetlo sa stráca, prichádza k dohasínajúcej sviečke, nastáva šero, napokon tma a ticho... Lahne si na kamennú dlažbu, stíchne aj jej srdce. *Svet zmizol, zostalo len Nič. (s. 46) Keďže každý koniec znamená aj začiatok niečoho iného, v nasledujúcich snových obrazoch hrdinky svet vzniká nanovo a jeho tvorcom sa*

Daniel Pastirčák

stáva Nič alebo aj Neviditeľná. „*Utvorila som Ťa z hmly.*“ (...) „*Prečo mám byť iná ako ostatní?*“ „*Nik nie je ako ostatní. Každý je iný. V hudbe sveta má každý svoj vlastný, neopakovateľný hlas.*“ (s. 47) Následne objavila, že existuje akési *belasé oko*, čo *hľadá na svet zo všetkých strán.* (..) a preto si pomyslela: „*Už nikdy nebudem sama.*“ (s. 48). Sen pokraču-

je, dievčatko sa stretáva s deťmi, čo ju vidia a tiež so zvláštnym chlapcom. Stretne sa aj s biblickým hadom, ktorý po sebe zanechá mŕtve telo obra. Napokon sa však predsa len prebudí celá studená na lavičke pod semaforom. Na sen by rýchlo zabudla, *ráno si však našla v zovretej dlani ten malý, starobylo kovaný kľúčik* (s. 58) zo sna.

Ilustrácia z knihy Daniela Pastirčáka
Dievčatko z hmly, 2022

Zázračný chlapec - nepriateľ režimu

Tajomstvá pokračujú... Hrdinke zostáva záhadný klúčik a nevie, čo si má o sne myslieť. Skúša klúčik do rôznych dverí, no neúspešne. Až jedného dňa spozná záhadného chlapca zo sna s jantárovými očami na smetiarskom aute. Medzi mladými ľuďmi sa rozvi-

nie vzťah, čitateľ sa dozvedá o chlapcovi zaujímavé skutočnosti a príbeh nadobúda ďalší rozmer. Okrem jantárových očí a čarovného klúčika nosí aj píšťalku. Je priamy, otvorený a priateľský, akoby sa odjakživa poznali a rýchlo hrdinke odkrýva tajomstvo klúčika - „Týmto otvoríš každý kostol“, pretože „zakázali aj kostoly“. (s. 69) Vie aj o záhade neviditeľnosti, avšak osvetľuje ju aj z iného aspektu, aspektu (ne) slobody: „Nieкто Neviditeľný vie všetko o ľuďoch, no kontrolóri ho nechcú, lebo oni chcú vedieť všetko o tých druhých. (...) Kontrolórom pomáhajú ochotníci, ochotne ťa sledujú, všetko si zapíšu. Zápis odovzdajú kontrolórom.“ (s. 68) Alúzia na dobové praktiky agentov ŠTB so sieťou udavačov v našich končinách je tu zrejmä. Sledovanie kostolov a veriacich či umelcov, podozrivých „živlov“...

Aj on, podobne ako hrdinka, je nositeľom symbolického mena. ULE - ako „uletený až hrôza“. Jeho životný príbeh symbolizuje skutočné pohnuté osudy viacerých príslušníkov generácie socialistického východného bloku. Začínal na umeleckej škole, no jedna z výstav nebola štátu po chuti a tak ho vylúčili. Nikde si nedokázal nájsť prácu, napokon iba ako smetiari. Často provokoval s píšťalkou zakázanými pesničkami, bol účastníkom tajných stretnutí, hrával na organe v kostole, počúval zakázanú hudbu, čítal zakázanú literatúru. Inými slovami - typický nepriateľ režimu či agent-provokatér. Dozvedáme sa o tom cez prizmu hrdinky, ktorá je do nebezpečného života Uleho zasvätená. Ako vyvrcholenie

odporu a zároveň kresťanskej lásky si v istom momente hrdinovia vzájomne oblejú hlavy vodou a predstavia sa⁴. Následne si vymenia kľúčiky, pretože: „*keď budeš chcieť, vojdeš ku mne, a ja zas budem môcť vojsť k tebe.*“ (s. 70).

Hľadanie pokoja

Emocionálne exponované alegórie a symbolické obrazy tvoria zásadnú časť tohto mysticko-surreálneho príbehu so sociálnym podtónom. Nemožno preto vynechať ešte dva, ktoré možno považovať za dôležité z hľadiska nosnej myšlienky textu. Hrdinka príbehu sa na svojich smutných potulkách mestom odrazu ocitne osamotená v kostole. Nad sebou zazrie drevenú sochu Krista a prichádza k dôležitému poznaniu: *Pod rebrami klenby uzrela ten temný predmet, čo na dlažbu vrhal onen hrozivý tieň. Telo skrivené bolesťou, napäté svaly rozťahnutých rúk. „Koľko márnej bolesti a hrôzy ukrýva zmučená duša sveta,“ pomyslela si Ina. Príbehy ako je ten jej, zrodené zo slepej vášne a zlomyseľnej náhody. Nafúknuté brušká hladujúcich detí, telá horiace v troskách zbombardovaných domov. Desivá tvár zmrzačenej ľudskosti, tak ako si ju pamätajú dejiny. Všetko to absurdné zlo, akoby sa bolo vtelilo do drevených údov toho zmučeného tela.*“ (s. 80) Po tomto dôležitom spirituálnom momente sa hrdinka rozhodne vrátiť do starého domu. V dome pred dverami nájde vretenicu z obrovej záhrady – posla smrti. Keď vstúpi dnu, nájde tatka Krka nehybného ležať na diváne. *Taký úsmev Ina na jeho*

tvári predtým nikdy nevidela. Kto vie ako dlho tu ležal takto opustený, biedny, studený. Nikomu nechýbal, nik ho nehladal. Po líci jej stiekla slza (...) pobozkala tatka Krka na studené čelo. Bol to prvý jediný bozk, ktorý kedy vtlačila na tú biednu tvár. (...) celé telo sa mu začalo meniť na biely popol. (s. 86) *Znenazdania sa z popola zdvihol velikánsky biely krkavec*⁵. (s. 87) Následne s ňou odletel, aby jej odhalil svoju a Jajkinu minulosť, ako aj alternatívnu minulosť so šťastným koncom. Odlieta s pokojným srdcom a konštatovaním: „*Odkliala si ma bozkom na mŕtve čelo*“ (s. 92)

Dedina verzus mesto - vzťahy verzus politika

Už z uvedeného vyplýva, že autor rozvíja viacero myšlienok, v ktorých si vypomáha antagonizmom dedina – mesto:

a) v prostredí *vidieka* kulminuje vzťah Krka a Jajky (on kedysi miestny štramák, ona kedysi miestna krásavica), ktorí doplatili na svoju dedinskú pýchu a trpia v tragickom spoložití bez lásky a s nechceným dieťaťom.

b) V prostredí *mesta* sa dostáva do popredia vzťah hrdinky Iny s Ulem, oboch výrazne odlišných od zvyšku rovesníkov; tento sa odohráva na pozadí totalitného režimu a jeho surových praktík voči veriacim a tvorivým ľuďom.

Slovo na záver

Ohľadom úvodného očakávania mi nedá nespomenúť slová môjho pria-

Ilustrácia z knihy Daniela Pastirčáka *Dievčatko z hmly*, 2022

teľa prof. Sliackeho v súvislosti s prípravou tohto článku ešte pred prečítaním knižky: „*Pastirčák nemôže napísať slabý, teda mlčiaci text!*“ To skutočne možno len potvrdiť. Ak si totiž čitateľ spomenie na postmoderný myšlienkovito hutný minimalizmus v autorovom leporele *O kresbe, čo ožila*, nehovoriac o jeho prvých slávnych rozprávkových knižkách, konzekvenciou musí byť ideovo aj poeticky bohatý text s príznačným rukopisom hlboko veriaceho človeka. Popritom sa však vtiera otázka, či ešte ide o text pre deti. Silná sociálna dezilúzia v príbehu, ťažké psychologické sondy v obale symbolikou nasýtenej spirituálnej fan-

tastiky, príklon k častým konotáciám, ale i prirovnania Pastirčáka k autorom ako Andersen, Exupéry, Hesse či Wild perami literárnych kritikov avizujú odpoveď. Každopádne, autor čitateľovi prináša umelecky hodnotný a vysoko emocionálny originálny text, ktorý motivuje k mnohým zamysleniam. Podobne ako dobrá kázeň skúseného kazateľa. ■

4 De facto sa pokrstia.

5 Z démona sa stáva anjel.

Púpätko

alebo Do divadla bosými nohami

BARBORA KRAJČ ZAMIŠKOVÁ

V Divadle Jána Palárika v Trnave na pôde činoherného divadla sa 31. marca 2023 uskutočnila celoslovenská premiéra inscenácie pre najmenších, *Púpätko*. Tento divadelný žáner sa v našich končinách označuje slovom batolárium.

Termín batolárium¹ je slovenským variantom anglického pomenovania Theatre for Very Young. Slovo je vytvorené z dvoch východiskových pojmov – batola (percipient) a laboratórium (spôsob tvorby a hrania). Termín označuje detskú hru pre deti od jedného do štyroch rokov (niektoré divadlá uvádzajú 10 mesiacov), s divadelnými postupmi a prvkami realizovanými v priestoroch profesionálneho divadla. Detský divák sa v hre stáva spolutvorcom akcií, herec je sprievodca hrou. Dôraz sa kladie na pokojnú atmosféru, nežný herecký prejav, flexibilitu, vizuálnu, zvukovú (živá hudba) a haptickú (hmatovú, dotykovú) stránku inscenácie. Potláča sa dej, slová. Do popredia sa dostávajú samostatne stojace obrazy, ktoré rozvíjajú detskú tvorivosť, fantáziu, socializáciu, prežívanie. Pracuje sa s materiálom, často predmetmi, ktoré dieťa pozná. Po cca 20-30 minútovom predstavení nasleduje herňa s použitým materiálom. Do spontánnej hry

sa zapájajú herci.

Prvé predstavenie určené tejto vekovej kategórii sa uskutočnilo v roku 1987 v bolonskom divadle La Baracca – Testoni Ragazzi. Malo názov *Voda* a vytvorili ho Roberto a Valeria Frabetti. Trvalo 15-20 minút, bolo vizuálne pútavé a charakterizovalo ho minimum slov a pokojná atmosféra. Príbeh bol o kvapke, ktorá utiekla z vodovodného kohútika, aby spoznala svet. Hneď v tom istom roku začalo divadlo spolupracovať s materskými školami, vytvorili projekt Divadlo a materská škola. V roku 2005 La Baracca vytvorilo program Small size. Organizujú festivaly, kurzy, tematické workshopy

- 1 Vysvetleniu termínu sa venujeme preto tak detailne, lebo so všetkým sa v novej inscenácii trnavského divadla veľmi cielene pracuje.
- 2 Ocenenie za tvorivý počin v oblasti bábkového a materiálového divadla. Udeľuje ho slovenská sekcia UNIMA a divadelný partner (postupne to bol Divadelný ústav, Bábkové divadlo na Rázcestí a Bábkové divadlo Žilina).
- 3 Tento termín je viazaný okrem iného aj na priestor v Bábkovom divadle na Rázcestí, volaný Teátrium.

a podporujú vznik inscenácií pre najmenších. Najvýznamnejším projektom sa stal festival Visions of culture, vision of theatre – Festival of culture and theatre for early childhood.

V roku 1987 vznikla inscenácia pre najmenších *Pokojný vták*, ktorú vytvorila Joëlle Rouland vo Francúzsku. Neskôr začali vznikať inscenácie pre batolátá po celom svete. Medzi najznámejšie divadlá, ktoré sa zaujímajú o tento divadelný žáner, patria: Helios Theater (Nemecko), Théâtre de la Guimbarde (Belgicko), Toihaus Theater (Rakúsko), Polka Theatre (Anglicko), Starcatchers (Škótsko), Teatr Atofri (Poľsko), Windmill Theatre (Austrália), Ion Creangă (Rumunsko), Lutkovno Gledališče Ljubljana (Slovensko), Kolibri Bábszínház (Maďarsko), Da.te danza (Španielsko), Naivní divadlo Liberec a Divadlo Minor (Česká republika).

Na Slovensku sa tomuto žánru programovo venuje Bábkové divadlo na Rázcestí v Banskej Bystrici, ktoré vytvorilo 5 batolárií (*Batolárium, Akvabatolárium, Farbatolárium, Čiarkolárium, Hmatuláci*). Za túto sústredenú a zmysluplnú prácu dostali aj ocenenie Hašterica². Práve na pôde tohto divadla vznikol aj používaný termín BATOLÁRIUM, ktorý sa začal v slovenskom divadelnom priestore bežne používať³. V Starom divadle Karola Spišáka v Nitre vznikli dve batoláriá (*Hop, Najmenší cirkus*).

Nezávislé skupiny neobchádzajú di-

vadlo pre najmenších – v repertoári ho majú divadlá Odivo (*Aero*), Mao (*Baran baran buc*), Divadlo Fí (*Dúha, Korálový svet, Lúka*), Fédér Teáter (*Lilí*), Divadlo TUŠ (*Žabiatko*), Divadlo Zábavka (*Snívadielko, Spod škрупinky*).

Batoľatá neobchádzajú ani filharmónie, opery, múzeá, ktoré pre nich po celom svete pripravujú podujatia (napr. *Minioper* v Národnom divadle v Prahe, *Mimi opera* v Jihočeskom divadle v Českých Budějoviciach atď.). Knižnice zas prijímajú batoľatá veselými rituálmi za svojich najmenších čitateľov alebo pripravujú cykly zábavných podujatí, tvorivých dielní a zážitkových čítaní či workshopov pre rodičov (napr. *Baby knižnica*, Knižnica pre mládež mesta Košice, divadelné predstavenia pre batoľatá, Mestská knižnica mesta Piešťany, Miestna knižnica Petržalka, *Čítanie s eMKou*, Mestská knižnica Žilina, *Čítame s najmenšími*, *Od*

kníh k emóciám, Staromestská knižnica Bratislava atď.)

Činoherné divadlá na Slovensku o tento divadelný žáner nejavili záujem až doteraz. Samotnému tvorivému procesu predchádzal workshop pre všetkých zamestnancov divadla. Režisérka Alicja Morawska-Rubczak spolu so scénografkou Barbarou Maľeckou predstavili tento žáner celému umeleckému, ekonomickému, technickému a marketingovému úseku.

Púpätko je jedinečný divadelný zážitok plný atmosféry. Tvorcovia propagujú inscenáciu týmito slovami: „*Vy-dajte sa s roztopašným Vzduchom do čarovného sveta prírody, v ktorom*

Silvia Soldanová

môžete pozorovať krásu v jej rozmanitosti. S láskavou Vodou sa budete môcť ponoriť do jej hlbín, ktoré skrývajú tie najväčšie tajomstvá sveta. Počas celého zážitku vám na ne posvieti radostné Slnko. V tomto svete, ktorý môžu rodičia sledovať s rovnako zatieneným dychom ako ich deti, rozkvitá maličké Púpätko, ako zázrak prírody. Staňte sa spoločne súčasťou pôsobivej krajiny, ktorej čaro zvukov, tvarov a živlov zapôsobí na všetky vaše zmysly a nechá vaše bábätká rozkvitať v divadle ako Púpätká.”⁴

Predstavenie je vhodné pre deti od 6 mesiacov do 3 rokov. Autorkou predlohy a režisérkou je Alicja Morawska-Rubczak, ktorá má s tým žánrom bohaté celosvetové skúsenosti. Mala som možnosť zažiť workshop s touto skvelou tvorkyňou a nazrieť tak do jej úvah o tvorbe pre batolátá. Dôležité pre ňu sú slová ako hravosť, citlivosť, bezpečie, fantázia, zdieľanie, emócie. Jej predstavy nie sú obmedzené zaužívanými dogmami. Vidí oveľa širšie než sa nám, na Slovensku, darí. Kým my sa stále obávame toho, aby sa dieťaťko nebálo tmy, hlasných zvukov, veľkosti priestoru, ona s tým všetkým cielene pracuje. Sama to definuje: „Vždy hovoríme, že umenie, ktoré tvoríme, je o vzťahoch, sústredení a koncentrácii. Zabúdame na vzdelávacie účely a na nové spôsoby budovania vzťahov medzi umelcami a bábätkami, medzi bábätkami a ich opatrovatelmi. Myslím si, že nie je nutné, ale dobré a dô-

ležité navštíviť divadlo s malými deťmi, pretože je to naozaj emotívny zážitok. Niekedy to rodičom otvára oči pre abstraktné umenie a rôzne spôsoby komunikácie v umení. Možno nie sú zvyknutí na divadlo bez slov či tanečných pohybov. Niekedy sa prvýkrát stretávajú nielen s bábätkami, ale aj s rodičmi a tí pre nich začínajú hľadať možnosti umenia. Uvedomujú si, že divadlo je zaujímavé a samozrejme chcú, aby sa ich deti podieľali na tomto umení.”⁵

Alicja Morawska-Rubczak je režisérka, pedagogička a kurátorka, ktorá sa špecializuje na divadlo pre deti do troch rokov. Režirovala činoherné, bábkové a tanečné divadelné predstavenia v Poľsku, Nórsku a Japonsku. Spolupracuje výhradne s Barbarou Maľeckou, ktorá je teatrologička, producentka umeleckých podujatí a autorka scénickej výpravy k predstaveniam pre najmladších. Obe tvorkyne majú skúsenosť s viacerými medzinárodnými projektmi, ktoré vznikli v rámci programu Kreatívna Európa.

Pri vstupe do divadelnej sály, do hľadiska, sa diváci usadia a počúvajú nahrávku, ktorá je vlastne návodom na prijatie inscenácie a jej pozitívne prežitie:

Pár slov pre rodičov a blízkych

alebo čo by ste mali vedieť, keď prídete na predstavenie:

- Púpätko je predstavenie vytvorené špeciálne pre najmenších divákov od 6 mesiacov do 3 rokov a ich rodičov, starých rodičov či iných blízkych (opatrovateľov, vychovávateľov, pedagógov).
- Predstavenie sa odohráva v intímnom, útulnom priestore vytvorenom na javisku vo Veľkej sále nášho divadla.

4 <https://djp.sk/podujatia/pup%C3%A4tko>

5 <https://www.malyberlin.sk/alicia-morawska-rubczak-ak-sa-dokazeme-postarat-o-deti-v-nas-zivot-je-jednoduchsi/>

- Naše divadlo je špeciálne prispôbené príchodu nových, malých divákov: v jeho priestoroch sú určité oddychové zóny s prebalovacími pultmi, miestom na parkovanie kočíkov. Na toaletách nájdete nočníky a nadstavce na WC.
- Pred vstupom do priestoru, kde sa predstavenie odohráva, si vyzujte obuv (môžete byť bosí, len v ponožkách alebo si priniesť papuče či inú čistú náhradnú obuv, ale odporúčame deťom zažiť svet javiska všetkými zmyslami aj prostredníctvom dotykov bosých nôh).
- Nemusíte sa báť, že by hlasné reakcie vašich detí vyrušili herca a herečky počas predstavenia, sme na ne pripravení. Smiech, slová, bľabotanie a niekedy aj plač sú vyjadrením emócií a chceme, aby ich deti mohli prejavovať slobodne. Nezabúdajme však, že hlasy dospelých sú veľmi hlučné a môžu rušiť malých divákov pri vnímaní predstavenia. Veľmi nám záleží na pohodlí všetkých divákov, tak sa starajme jeden o druhého.
- Vopred ďakujeme, že počas predstavenia nebudete ješť ani fotografovať. Nemusíte sa obávať, priestor odfoťiť sa na pamiatku, budete mať po predstavení.

Na javisko prichádzajú traja herci. Jedinou replikou „Púpätko“ a ukazovaním na deti prezradia zmysel názvu inscenácie. Pôjde teda výhradne o ne. Deti, ktoré rastú ako semienko a my, rodičia, im pritom pomáhame, pozorujeme ich a veríme im. Za sprievodu hercov vchádzajú diváci (vyzuti) na javisko. Je na ňom kruh vytvorený z vančúšikov, ktoré majú podobu lupienkov / kvapiek. V strede javiska je otáčavý

kruh. V jeho strede je otvor, do ktorého herci vložia semienko. Horizont tvoria drevené nadrozmerne lupene. Celá výprava je veľmi teplá, tvorená z dreva a umelej trávy. Deti sa v nej cítia príjemne. Keď nastane noc, stlmením svetiel, rozžiaria sa malé svetielka okolo kruhu. Pripomína to rannú rosu. Ako som už spomínala, batoláriá nemajú výrazný, dramatický príbeh, sú o pociť, o atmosfére, vnemoch. Preto netreba čakať nejakú vyhrotenu situáciu alebo vývinu postáv. Diváci spoločne s hercami cítia vodu, vzduch, vietor a hrajú sa s týmito esenciami. Z výšky sa k hercom spustia tri piestiky. Herci ich odopnú z kovového očka a hrajú sa priamo pred konkrétnym dieťaťom s daným tvarom. Môže to byť predsa zvieratko alebo kvietok. Podobným princípom prichádzajú k deťom so zrkadlami (tiež v podobe lupienkov). Hrajú sa s tým, že sa dieťa vidí v odraze, že sa oni zaň skrývajú. Herecké akcie sú tanečné, vlnivé ako rieka, dážď, vietor. V závere sa spustí na javisko púpätko kvetu. Postupne k nemu herci priložia lupene. Po predstavení prinášajú aktéri pred deti drevené hračky, stavebnice, ktoré majú podobu lupienkov. Deti si z nich môžu skladať rôzne tvary alebo veže.

Herci, Petra Blesáková / Ivica Franečková, Silvia Soldanová, Matúš Beniak, majú veľmi ťažkú úlohu. Musia zaujať dieťaťko, ktorého pozornosť je ešte veľmi malá. Zároveň ešte potrebuje istotu rodiča a pre niektoré je to prvý kontakt nielen s divadlom, ale aj s rovesníkmi (v mnohých detských herniach či materských centrách sú ešte stále veľmi prísne hygienické opatrenia). Herci musia vnímať sami seba, ale aj vybiehajúcich malých divákov, ktorých práve

Silvia Soldanová, Ivica Franeková, Matúš Benický

zaujalo niečo v strede javiska. Nesmú zatrhnúť detskú spontánnosť, ale zároveň nenarušiť vytvorenú atmosféru.

Hudobná zložka je veľmi silná. Jej autorkou je Iwona Skv. Tvorcovia sa neobávali vysokej intenzity zvuku. Umocnilo to práve atmosféru čistej prírody.

Piesne sú veľmi poetické, nabádajú rodičov k slobode pri raste ich púpätka. V piesni zaznie: „*Semienko rastie Láskou naplnené, Voda múdrosť vlieva, Slnko dobrom hreje. Ja púpätko viem, že z teba vykvitnem. Ty si ten vzduch, dávaš mi nadýchnuť.*“⁶

Režisérka vníma samotnú inscenáciu takto: „*Keď sledujeme predstavenie, vieme, ako sa budujú vzťahy medzi umelcom a divákmi. Hovorí sa, že prebiehajú dve predstavenia – na javisku a v hľadisku – keď sledujete deti, ktoré sledujú predstavenie a vybudujú sa reakcie a vzťahy, je to niečo fantastické, je to úplne iné ako divadlo pre staršie deti alebo divadlo pre dospelých. Stretávame sa s deťmi ako s ľudskými bytosťami, takže je to úplne iné, ako pri staršom publiku.*“⁷

Tvorcovia neopomenuli ani jeden

Alicja Morawska-Rubczak

detail. Bulletin k inscenácii je vytvorený ako pracovný zošit. Deti s rodičmi môžu vystrihovať rôzne tvary, hľadať na obrázku slniečko, spočítat hříbiky v lese, vymenovať farby dúhy či zasaďť stránku, z ktorej vyrastú kvietky (do papiera sú vsadené semenka lúčnych kvetov a bylín). Na poslednej strane je text pesničky z inscenácie. Po predstavení si diváci môžu zakúpiť ponožky s nápisom Púpätko – veľkosti sú pre mamy, ockov a deti.

Psychológovia veľmi odporúčajú rodičom s deťmi návštevu týchto programov. Hoci si malý diváčik nezapamätá obsah, ani výpravu, ale pocit zdieľania času s mamou a ockom. Do budúcnosti mu to prinesie pozitívny postoj k umeniu, kultúre a bude ho to ťahať do sveta fantázie. Už neplatí, že dieťa do divadla príde až v škôlkarskom veku. Treba však dobre čítať propagačné texty divadiel, kde na základe konzultácií so psychológmi odporúčajú vek diváka. Toto číslo tam má svoje opodstatnenie. Ak totiž rodič, učiteľ, preceň alebo podceň svoje dieťa, môže to mať

veľmi negatívny účinok. Buď sa divák bude nudiť alebo predkladané dielo nepochopí alebo ho to dokonca nepríjemne naladí na ďalšiu návštevu kultúrnej inštitúcie. Platí to aj pre batoláriá. Niektoré sú určené pre batolátá od pol roka, iné zas až od 15 mesiacov. Tvorcovia vyberajú prostriedky, ktoré daný vek vie pochopiť, prijať a pracovať s impulzami.

Ako tvorkyňa, teatrologička, ale hlavne mama, odporúčam rodičom návštevu batolárií. Pripravte sa však na spontánnu reakciu vášho dieťatka, ktorá vás môže prekvapiť. Stále majte na pamäti, že je to prínosnejšie zdieľanie spoločného času, ako návšteva nákupného centra. Dávate mu základ vkusu a estetického vnímania sveta. Inscenácia Púpätko je zážitok, ktorý chcete so svojím dieťatkom zdieľať opakovane. ■

Alicja Morawska-Rubczak: Púpätko

Réžia: Alicja Morawska-Rubczak

Asistentka réžie: Martha Kent

Dramaturgická spolupráca: Veronika Bristenská

Hudba: Iwona Skv

Scéna a kostýmy: Barbara Matecka

Choreografia: Monika Kiwak

Titmočenie: Weronika Gogola

Produkcija: Ivica Franeková

Hrajú: Petra Blesáková/Ivica Franeková a. h.,
Silvia Soldanová, Matúš Beniak

Premiéra: 31. 3. 2023, javisko Divadla Jána
Palárika v Trnave

6 Bulletin k inscenácii.

7 www.malyberlin.sk/alicia-morawska-rubczak-ak-sa-dokazeme-postarat-o-deti-v-nas-zivot-je-jednoduchsi/

*Silvia Soldanová,
Ivica Franeková,
Matúš Benický*

DÁVID DZIAK

Precitlivenosť na (ne)samozrejmé témy v literatúre pre deti II.

Od prelomového roka 1989, keď došlo k zmene politického režimu na Slovensku, čo sa zásadne odrazilo v spoločenskej, ekonomickej, kultúrnej či psychosociálnej sfére života, prešlo už viac ako 30 rokov. Jedným z hlavných procesov v ponovembrovej literatúre bola jej demokratizácia, čo sa odrazilo najmä v tematike literárneho textu. Táto sloboda spôsobila okrem iného aj detabuizáciu dovtedy režimom neakceptovaných tém v detskej literatúre. V poslednom období vďaka internetu možno postrehnúť, že sa najmä zo strany rodičov (ale aj učiteľov) častejšie objavujú negatívne kritiky na texty detabuizujúce aktuálne problémy, ako napríklad rasizmus, sexuálna orientácia či smrť, pričom ide o umelecky hodnotné knihy. Kde teda nastala chyba? Môže to súvisieť s faktom, že mnohí rodičia nevedia čítať s porozumením? Že jednoducho nechápu literárny umelecký obraz, podstatu literárneho diela, hoci väčšina z nich vyrastala, dospievala či študovala v demokratickej spoloč-

nosti? Alebo sa na tom podieľajú aj iné faktory? A ak áno, ktoré? Nejde však len o kritiku „(ne)samozrejmých“ tém, ale aj o apriórne odmietanie zla (nie-len) v ľudových rozprávkach či mágie, napríklad postáv čarodejníc. Je to tak v poriadku, alebo s tým treba niečo robiť? A čo s tým môže urobiť akademická literárna veda?

PETRA BUBENÍČKOVÁ

V predchádzajúcich príspevkoch bola zmienená tematika smrti a jej tabuizácie v súčasnosti. Dříve byla smrt součástí každodennosti. Nebyla vnímána jako něco neobvyklého, jako něco, co není součástí naší existence. Ve vybraných situacích byla chápána jako vysvobození z útrap pozemského světa. Obvykle byly děti přítomny při umírání svých blízkých. Dnes je tomu jinak. Rodiče chtějí své děti chránit před emočním stresem a smrt často spojují pouze se stářím. Dětskému světu je tak předklá-

dána iluze nesmrtnosti. Pokud však dítě nezíská realistický postoj ke smrti včas, může si zkonstruovat patologický postoj ke smrti v dospělosti, který se například projevuje přehnaným strachem ze smrti. Rodičům i pedagogům je kvalitní kniha vhodnou pomůckou, jak toto téma uchopit. Musí se však jednat o literaturu intencionálního charakteru, která dítěti kontakt se smrtí citlivě zprostředkuje. Práce s knihami tohoto typu otvírá možnosti komunikace v rodině, ale i ve školním kolektivu. Dítě se při práci s takovými texty učí vyrovnávat s různými emočními traumaty. Učí se vnímat smrt jako rovnoprávnou souputnici života, poznává tak smysl života i jeho hodnotu. Proto tento typ literatury pro děti vnímám jako nepostradatelný pro práci v rodině i ve škole.

**ZUZANA KOVÁČOVÁ
ŠVEC OVÁ**

Súčasťou života dieťaťa sú od malička rozprávky, predovšetkým ľudové, ktoré okrem úžasného sveta rozprávkových bytostí prinášajú komplexný hodnotový systém ľudskej spoločnosti zobrazený v dichotómii čierneho-bieleho videnia sveta a ľudí v ňom. Po stáročia vymodelované a overené hranice medzi jednotlivými elementami sa neprekráčajú, nerušia a sú stále platné aj vďaka (napriek) stereotypizácii ich nositeľov. Čo je raz dané ako biele, je biele a nikdy nebude čierne a naopak. Aj vďaka tomu sa najmenší čitatelia a poslucháči príbehov stretnú s jasne vymedzenými pravidlami a prirodzenými zákonitostami fungovania človeka vo svete. Rozprávka mala neistý a nejasný začiatok, no istý a jasný koniec a okrem

iného prinášala žiadaný životný optimizmus a nádej. Najmä v posledných rokoch je možné sledovať, že práve klasická ľudová rozprávka sa vytráca (o dôvodoch by sa dalo polemizovať veľmi dlho) a nahrádzajú ju moderne a komerčne vizuálne príťažlivo spracované témy, pri ktorých akoby novodobí autori a „tiežautori“ hľadali čokoľvek, o čom sa ešte nepísalo. A čím kontroverznejšia a nevedná téma, tým lepšie. Takto sa do literatúry pre deti dostávajú aj témy, o ktorých sa predtým osobitne nepísalo, pretože boli chápané ako prirodzená súčasť ľudského života, ktorá sa rešpektovala, lebo ak raz smrť patrí k životu, tak to tak prosťe je, „všetci o tom vedia a nemusia sa o tom hovoriť“ a zobraziť sa dala rôznymi spôsobmi. Isteže, nie všetky témy sú vhodné pre každú vekovú kategóriu detí, určite nemajú byť povinné pre všetkých a je určite na mieste rešpektovať tak často opomínanú problematiku detského aspektu.

Súčasná doba okrem iného priniesla aj možnosť pochybovať a bez obmedzenia sa pýtať a prekračovať hranice všetkého. Pravidlá a všeobecné pravdy už neplatia a nič nie je potrebné rešpektovať, akoby s otvorenými možnosťami prichádzala aj všeobecná moc a právo zasiahnuť do všetkého, všetko kritizovať, pitvať a hľadať chyby, vďaka ktorým sa dielo ako celok (a práve aj vďaka jeho nepochopeniu) odmieta. Klasická a hodnotná tvorba (nie len ľudová rozprávka) sa z čitateľského repertoáru vytráca, čo je na škodu aj preto, že práve ona neobvyklé témy zobrazuje tak, ako to dnes nedokáže hocikto. Už dnešná generácia dospelých vyrastala v takomto nastavení a čitateľsky nezorientovaní hľadajú rýchle

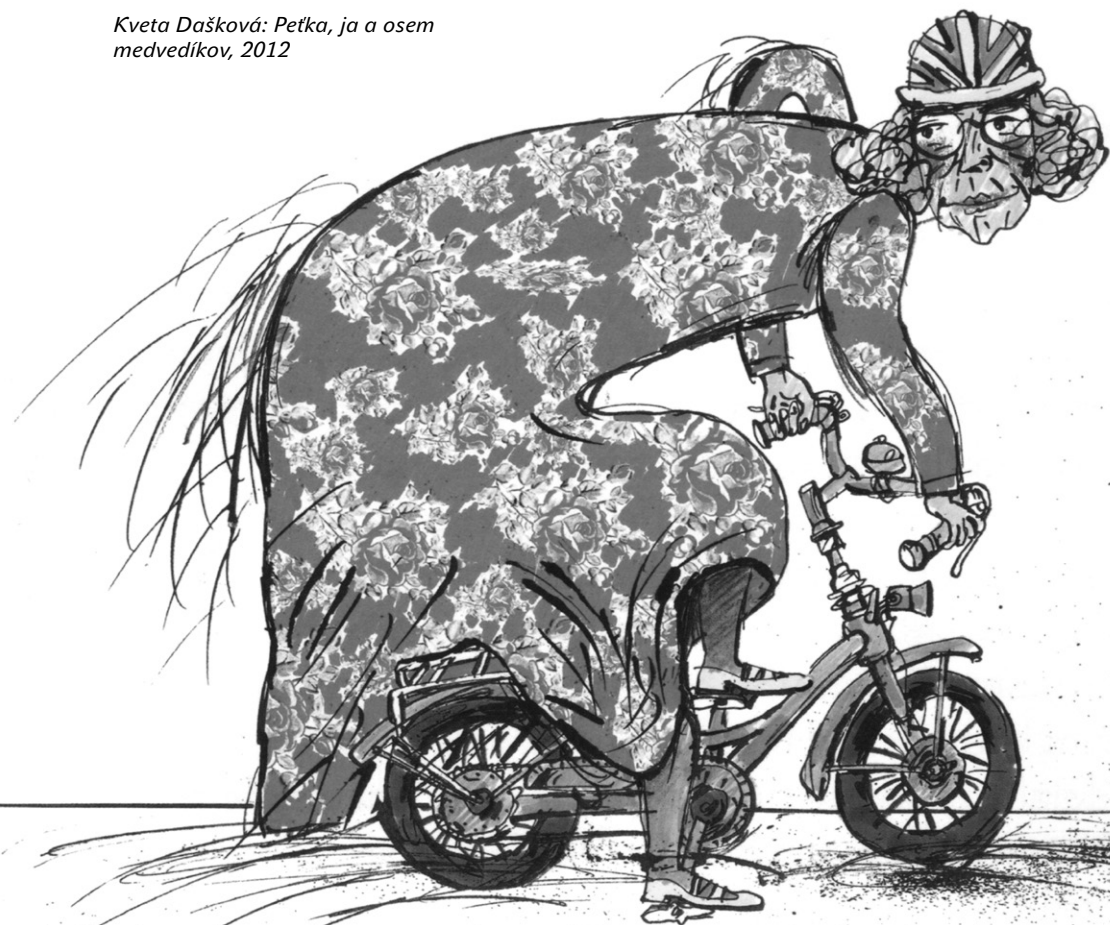
riešenia a odpovede. Aj na štúdium učiteľstva prichádzajú mladí dospelí nezoorientovaní v repertoári klasických diel pre deti, až na výnimky poznajú len zo pár „neškodných“ ľudových rozprávok, prevažne disneyovského spracovania a nie sú schopní chápať široké konotačné priestory príbehov, a už vôbec nie témy, ktoré prinášajú, pretože nedisponujú dostatočnými čitateľskými skúsenosťami, poznaním a pochopením poetického a symbolického zobrazovania sveta. Sú schopní odmietnuť *Dievčatko so zápalkami* kvôli zobrazeniu smrti dieťaťa, či zatradiť príbeh o Jankovi a Marienke kvôli „navádzaniu na vraždu“. Podľa mňa je v tomto smere dôle-

žitá práve preto kvalitná príprava budúcich učiteľov, a to takých, ktorí budú citlivo vnímať aj tieto nastolené náročné témy s rešpektom, hlbokým porozumením získaným na základe vlastných čitateľských skúseností a pochopenia.

JANA ČEŇKOVÁ

Úvodní slova k debatě skrývají více naléhavých otázek, nejvíce se promítly do tématu smrti a umírání. Odmítání tabuizovaných témat odkrývá hrozbu nepřipravenosti na ně v dospělém věku, a jak napsal kolega Rusňák, hranice se mezi světem dětství a dospělým

Kveta Dašková: Petka, ja a osem medvedíkov, 2012

světem téměř setřely, ale přitom tato situace přináší sebou daleko větší odpovědnost. Na děti zejména již kolem desátého roku věku a výš se přenáší spolurozhodování v závažných rodinných rozhodnutích a činech. Jsou tedy více připraveny na četbu obsahující nastolené (de)tabuizované projevy, jako jsou rasistické chování, etnická a sexuální jinakost, notorický alkoholismus a další závislosti. Kdy a jak jim předložit tato literární díla je otázkou velmi citlivou, která je u dospělého, ať jím je rodič, učitel nebo jiná blízká osoba, spojená právě se zralým úsudkem, empatií, ale i se znalostí kontextu tvorby pro děti. U posledního bodu bych se chtěla zastavit, jinými slovy v této debatě již zazněl; dodnes se setkávám nejen v laických, ale i v odborných kruzích s přezíráním znalosti a sečtělosti literatury pro děti a mladé čtenáře. Vždyť všichni jsme byli dětmi nebo mladými dospělými, stačí přece při výběru vyjít ze své čtenářské zkušenosti, což určitě není na škodu, pokud tato četba nabízí i osobní vzpomínku. Tento argument ale nestačí, je důležité dále číst nové tituly nebo se vracet novým čtením, spíše porozuměním ke klasice. Je také důležité doporučovat je nejen cílenými metodikami, ale i poučenými radami. Leccos vzniká, co se týče nakladatelů, upozornila bych na *Cestu domů*, zaměřující se na témata konce života v umělecké i edukativní literatuře. Existují také seznamy děl doporučující nové tituly a snad i interpretační příručky, které jsou velmi vyhledávány. Je to nekonečná cesta v nabízení umělecké produkce a přesvědčování o nesignifikanční bagatelizaci některých motivů a témat v rámci „politické korektnosti“. Přeji všem hodně energie...

V posledních troch desaťročiach sa naša spoločnosť viditeľne otvárala dialógu aj o veciach, o ktorých sa pred rokom 1989 mlčalo, resp. hovorilo len tak cez zuby. Dotklo sa to pravdaže aj literatúry pre deti. Ruka v ruke s týmto trendom však kráča (dnes už cvála galopom) i komercializácia literárnej tvorby a veselo sa priživuje na témach, ktoré potrebujú pri prenose k deťom zvlášť citlivú ruku a srdce. Citlivosť neznamená uslintaný, ružovučký sentiment, infantilné nadbiehanie malému čitateľovi, trápne ochranárstvo a tvárenie sa, že život (aj detí) je prechádzka ružovým sadom! No nie je! Tragédie týraných a zneužívaných detí o tom denne prinášajú svoje smutné svedectvá! Deti potrebujú pravdivo poznávať svet, bez necitlivej brutality, ale s možnosťou súcitiť s ukrivdenými a odsudzovať tých, čo krivdia, bez príznaku falošnej tematickej či problémovej „nedotknuteľnosti“ a bez „samoúčelnej fantázie modrých sloníkov a klavírov na prechádzke“ (Hevier, 1997), do akej sa dnes často obaľujú aj témy, čo patria v komunikácii s deťmi k vysoko problémovému. Tupá priamočiarosť ich stvárnenia a plytký optimizmus s happy endom degradujú formatívny i emočný potenciál (nielen) týchto tém. Infantilná literatúra, ktorej (nepochopiteľne!) často robia reklamu aj verejné médiá, spôsobuje nivelizovanie literárneho vkusu (malých i väčších) čitateľov, aj zotieranie ich dispozície vnímať a dešifrovať znakovosť literárneho obrazu – tú zvláštnu tajomnosť slova; a tak mnohí čitatelia rozumejú slovu nanajvýš tak v jeho priamom význame. S tým potom súvisí neochota (?), neschopnosť (?)

porozumieť napríklad aj odmietavému postoju k zlu a negatívnym stránkam sveta a života, ak sú vyjadrené skrytejším či drsnejším obrazom či slovom. Tak sa to stalo napr. v prípade prózy Jany Bodnárovej *Film o černošskej neveste*, namierenej proti rasizmu, čo niektorí vplyvní dospelí nedokázali prečítať (alebo prečítali celkom naopak), a tak sa próza z čítanky pre deti potichu vytratila; predchádzal tomu však nechutný facebookový „lynč“ autorky, podobne ako u básnika Ľubomíra Feldeka, kde zas dospelí neboli schopní (ochotní? – čo je lepšie?) porozumieť jazykovej homonymii. Podobne odmietavý postoj majú mnohí dospelí voči obrazom zla v ľudových rozprávkach – ťaží sa im pochopiť obrovský význam týchto obrazov pre formovanie morálky malých čitateľov: konkretizovanie abstraktných morálnych princípov, ktoré by sme malým deťom ťažko verbálne vysvetľovali. Zlo je všade okolo nás a dieťa ho najlepšie (a najľahšie) poznáva a odmieta prostredníctvom postavy v príbehu. Aj smrť je náš každodenný hosť. Tu platia slová Daniela Heviera (1997): „*Deti, ktoré sa nevedia hrať na smrť, zabíjajú naozaj.*“

A tak si spolu so Stanislavom Šmatlákom (1995) blahej pamäti zaželajme: „*Nech je teda trocha veselšie na tomto chorom svete*“. Doplníme však – nech tá veselosť je ľudsky obohacujúca a nie ohlupujúca.

ONDREJ SLIACKY

Príspevkom prof. Zuzany Stanislavovej možno zavŕšiť celú anketu Dávida Džiaka o etickej úrovni súčasnej slovenskej literatúry pre deti a mlá-

Edmund Petiška: *Staré grécke povesti a báje*, 1996

dež. Zjednodušene, o fenoméne zla a o jeho literárnej reflexii. Vďaka pár autorom a pár vydavateľstvám nemožno tvrdiť, že v súčasnej produkcii zaplavenej infantilnou až gýčovou knižnou tvorbou, lepšie produkciou, táto téma absentuje. Existuje. V porovnaní s tou, ktorej aplauduje veľká väčšina dospelých, je to však mizivé percento. Tak, ako sa pod vplyvom komerčno-zábavného chápania kultúry a tých, ktorí ju majú v hrsti, čoraz viac národného spoločenstva debilizuje, tak klesá počet autorov, ktorí ešte nestratili odvalu čeliť súčasným vydavateľským deštruktívnym trendom. A to je čo povedať!

Zisk a ešte raz zisk je alfou a omegou súčasných vydavateľských aktivít kníh pre deti a mládež. Pravda, nájdú sa vydavateľskí šialenci, ktorí sa vzopru trhovej ekonomike a vydajú trebárs Daniela Pastirčáka, Petra Karpinského, Janu Bodnárovú, aj to so žobračenkovou dotačnou podporou, ale to je v podstate všetko. Mimochodom, Jana Bodnárová. To, čo sa stalo jej poviedke *Film o černošskej neveste* nemá obdoby v súčasnej edičnej praxi. Na začiatku tohto „príbehu“ nejaká pani učiteľka, ohlúpnutá módnym čítaním s porozumením, obvinila Spisovateľku (spisovateľku s veľkým S), že je ra-

sistka. Jana Bodnárová, táto veľkolepá humanistka a demokratka, a rasistka?! Neskúmal som, ktorá pedagogická fakulta tejto pani učiteľke vystavila diplom pedagogickej spôsobilosti, a ani nebudem. Oveľa hrozivejšie je, že jej dalo za pravdu viacero ideologicky zorientovaných kolegyň. Najsmutnejšie je, že v našej „krajine“, ako si v ostatných rokoch nazývame Slovensko, nie je to nič neobvyklé. Exemplárnym príkladom je príbeh „pochmúrneho rozprávkaru“ Martina Hranka z tridsiatych rokov minulého storočia. Tak ako po afére s „rasistickou“ rozprávkou Jany Bodnárovej vstali z hrobu ľudácki

a komunistickí strážcovia národnej a mravnej čistoty a v hlbokoj anonymite sa postarali o vyhodenie jej rozprávky z pripravovanej školskej učebnice, tak sa s podobným osudom stretli Hrankovi *Ježkovci*, jedna z najoriginálnejších autorských rozprávok našej klasickej detskej literatúry.

Príbehovou osnovou tejto rozprávky je život lesných zvierat, naplnený láskou, vzájomnou pomocou a súčasne i zápasom o existenčné prežitie. Rodina Ježkovcov žije v harmonizujúcom mikrosvete, jej pokoj, i pokoj ostatných zvierat, však neustále ohrozuje niektorý z lesných dravcov. Zápas medzi týmito dvoma stranami, zápas lúty, nemilosrdný, dovoľuje zabíjať, ale len v sebaobrane alebo z hladu. Napriek tomu tento prvoplánový zreteľ nie je cieľom autorského zámeru. „*Príroda je tu východiskom,*“ konštatoval literárny vedec Ján Kopál, znalec Hrankovho diela, „*a cieľom sú vážne ľudské, sociálne a mravné podobenstvá.*“ To je kardinálny zmysel tejto i ďalších Hrankových zvieracích rozprávok. V Ježkovcoch vyjadruje jeho existenciu porovnanie zákona ľudí a zákona „*kružín*“, pričom toto porovnanie vždy vychádza v prospech zvierat. V záverečnej fáze tejto konfrontácie Hranko implantuje zvieracím protagonistom názory, ktoré sú svedectvom jeho skepsy o ľudskom spoločenstve: ľudia „*majú plné ústa lásky k blížnemu a od samej lásky sa skoro požerú... majú toľko písaných zákonov, že ich ani nepoznajú. A pritom každý obchádza a vysvetľuje zákon tak, ako sa mu hodí... to je vraj koruna tvorstva, ako si oni pyšne hovoria, ale ani dravec z kružín je nie taký sebecký ako niektorý človek.*“ Umelecký dôkaz tohto poznania Hran-

ko ponúka v záverečnej epizóde svojej knihy, v ktorej „*tvor*“ s puškou vchádza do sveta zvierat a zabíja. Zabíja z vášne. Najprv sojku Pche, potom srnku Me a jej medvedieho ochrancu, a napokon pripraví tragický osud i rodine Ježkovcov, takže „*večer nastal v celom lese veľký smútok, aký býva len po odchode dravých ľudí*“. Napriek tomuto tragickému završeniu, nemožno Hrankovu rozprávku tabuizovať. Rekrimovaný „*zákon ľudí*“ nie je v skutočnosti obrazom celého ľudského spoločenstva. Je to iba symbol ľudského dravca, tvora s puškou, metafora na neobmedzenú autoritatívnu moc, likvidujúcu slobodu človeka. A hoci tento symbol s neveriteľnou krutosťou završuje príbeh Ježkovcov, pri „*čítaní s porozumením*“ nemožno nevidieť, že je to symbol, ktorý mobilizuje dieťa k odvahe proti zlu (medveď neprijíma pasívne smrť srnčata, ale sa stavia na odpor puške). Tzv. kopálovský pochmúrny príbeh nie je teda synonymom autorovho defetistického životného postoja. Je to niečo, čo nemá viesť k rezignácii, ale k obrane života. Utilitárne vzaté, dieťa, ktoré preplače smrť Ježkovcov, zostane po celý svoj život nepriateľom násilia, vraždenia, vojen. Žiaľ, spoločnosť Hrankova, pedagogická i rodičovská, Ježkovcov nepochopila takto. Vyhodnotila ich ako knihu nevhodnú pre dieťa, ohrozujúcu jeho psychiku. A nie inak to bolo aj neskôr. A nielen v čase zakladania tzv. socialistickej detskej literatúry. Súčasná spoločnosť sa s motívom zla v Ježkovcoch vysporiadala po svojom. „*Dnes sa, žiaľ,*“ napísal Daniel Hevier, „*táto knižička nedá zohnať.*“ Podľa niektorých signálov, tento trend tabuizácie kníh, ktoré nevyhovujú predstavám súčasného „demokra-

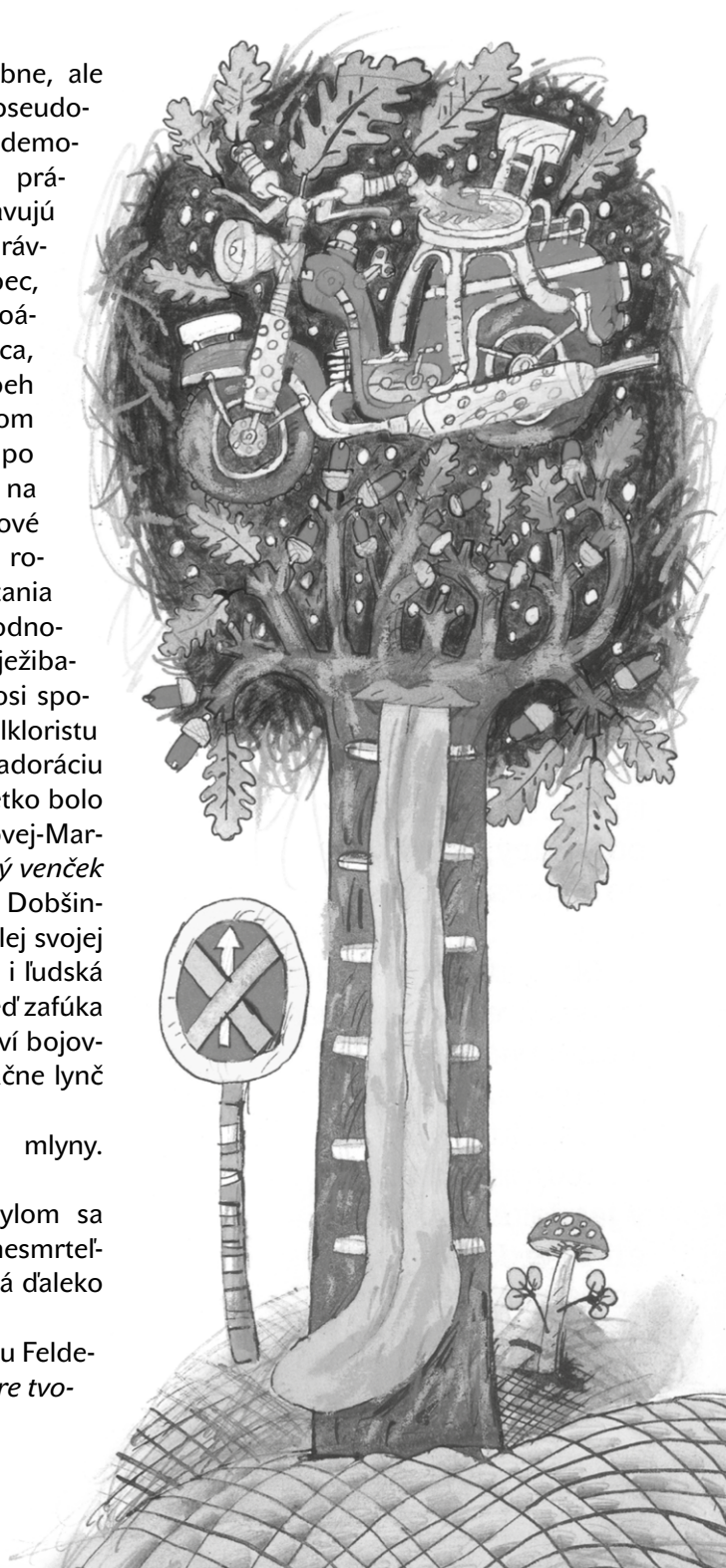
tického“ knižného trhu neslabne, ale naopak, silnie. V intenciách pseudo-demokratickej floskuly, že v demokratickom režime má každý právo na vlastný názor, sa objavujú také, že slovenská ľudová rozprávka, a folklórna rozprávka vôbec, nepatrí do detského repertoáru. Údajne je krutá, stresujúca, hororová. Svetoznámy príbeh o Jankovi a Marienke, v ktorom sa deti vysporiadajú so zlom po svojom, je prekvalifikovaný na návod páchať zločin. Nič nové pod slnkom! Na začiatku 50. rokov, v čase radikálneho porátania sa s tradičnými národnými hodnotami, rozprávka neskončila s ježibabou v peci len preto, že si ktosi spomenul na ruského vedca a folkloristu Korneja Čukovského a jeho adoráciu ľudovej rozprávky. A zrazu všetko bolo inak! Zásluhou Márie Rázusovej-Martákovej a jej dvoch knižiek *Prvý venček* a *Druhý venček* sa dokonca Dobšinského rozprávka zaskvela v celej svojej kráse. Ibaže nielen rozprávka, i ľudská hlúposť je nesmrteľná. Vždy keď zafúka ten správny vietor, „vstanú noví bojovníci“, noví cenzori, a znova začne lynč Janka a Marienky.

Našťastie, existujú božie mlyny. Melú síce pomaly, ale isto.

Len nejakým čudným omylom sa stáva, že niekedy na radosť nesmrteľnej hlúposti zomelú i to, čo má ďaleko od zla.

Tušíte, že myslím na famóznu Feldekovu básnickú knižočku *Hra pre tvoje modré oči*. ■

Alojz Nociar: *Rozprávky od Adamka*, 2008

Národná svätyňa

ZUZANA STANISLAVOVÁ

alebo na pamäť Prvého slovenského ev. a. v. gymnázia.

Ondrej Sliacky je významným literárnym folkloristom, rozprávkárom, publicistom (dlhoročný šéfredaktor legendárneho Slniečka a zakladateľ Bibiany, revue o umení pre deti a mládež), literárnovedným bádateľom (autor prvých Dejín slovenskej literatúry pre deti a mládež) a organizátorom literárneho života.. A nič nového neobjavíme ani pripomenutím toho, že jeho srdcovou záležitosťou je literatúra pre deti a mládež, ale v profesijnom živote prichodilo sa mu zaoberať aj literatúrou pre dospelých. Sliackeho rozhľad po slovenskej literatúre vo všeobecnosti je úctyhodný, mimoriadne blízky je mu však čas národného obrodenia a obdobie medzi dvoma svetovými vojnami.

Národné obrodenie je v centre jeho pozornosti v novej publikácii *Revúcke gulky* (2022). Tematizovaný problém knihy vymedzuje podtitul *Na počesť 160. výročia založenia Prvého slovenského ev. a. v. gymnázia v Revúcej*, bez ktorého by čitateľ ťažko odhadoval jej obsahové, ale i žánrové zaradenie.

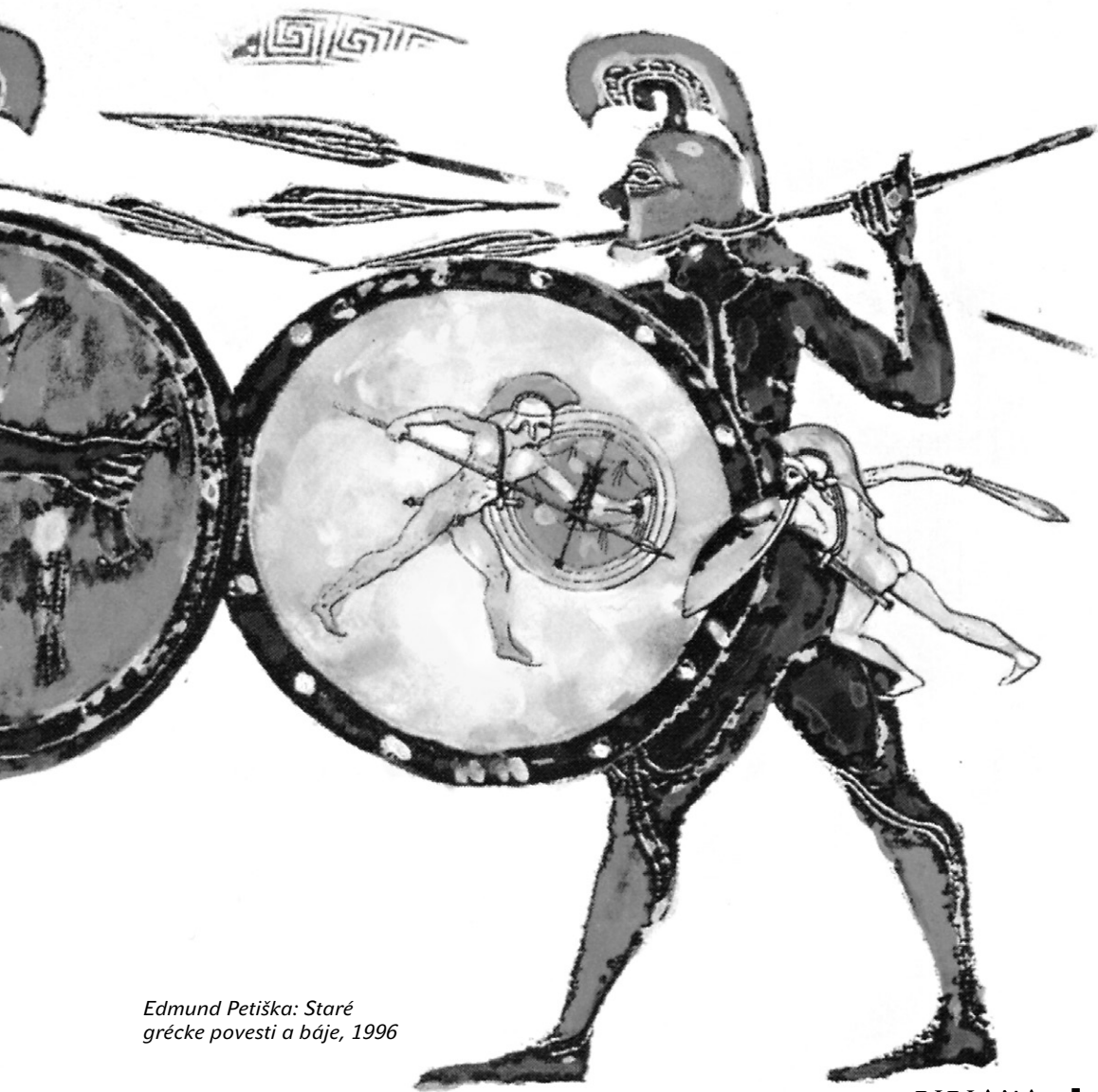
Okrem titulu zaujme aj spôsob, akým sa rozvíja tematická línia rozprávania o osude revúckeho gymnázia do panoramatického obrazu národnostných, školských a kultúrnych pomerov v Uhorsku. Do tretice zaujímavý je aj

spôsob spájania faktuálnosti s fiktívnosťou, aby jedno druhému neprekážalo, ale na pozadí rozprávania o gymnáziu v synergii budovalo čitateľsky príťažlivý obraz osudov slovenského národa, jeho kultúry a jeho vzdelancov v 19. storočí.

Najprv sa teda pristavme pri názve publikácie. Revúcke guľky (ako o tom poznamenáva sám autor na s. 72) sú lokálnou gurmánskou špecialitou Revúcej. Zaiste: táto špecialita sa nemu-

sela stať rovno titulom knihy, ale ako suchopárne by potom vyznel názov publikácie! A o Ondrejovi Sliackom je známe, že príťažlivosť názvu knihy či vedeckej štúdie považuje za veľmi dôležitú, za niečo, čo môže urobiť textu dobrú, zlú alebo žiadnu reklamu. V tomto prípade je to celkom určite to prvé; názov vyvolá zvedavosť aj u tých, ktorí o revúckych guľkách nikdy nepočuli (*O čom to vlastne celé bude?*), aj u tých, ktorí ich poznajú a azda aj

Edmund Petiška: Staré grécke povesti a báje, 1996

jedávajú (Čo také sa tu dá povedať okrem toho, že sú chutné?!). Pochybovači by mohli poznamenať, že vecné rozprávanie o revúckom gymnáziu by sa celkom pohodlne zaobišlo bez epizódy o tejto miestnej špecialite. Lenže epizóda revúckych guliek v skutočnosti veľmi koncepcne zapadá do kontextu informácií o živote revúckych študentov, pretože „Nielen samým duchom je študent živý...“ (s. 63). Umožňuje autorovi konfrontovať naštudované fakty o živote revúckych študentov jednak s citátovo prítomným literárnym

vyobrazením revúckeho štúdia, ako ho zažil a v *Mladých letách* stvárnil Martin Kukučín, jednak aj s vlastnou skúsenosťou – a dospieť napokon k dvojnásobnej vtipnej „adorácii“ tejto revúckej dobroty.

Pozrime sa teraz, akým spôsobom Sliacky na báze rozprávania o revúckom gymnáziu vybuodoval obraz pomerov slovenského národa v 19. storočí. V centre podania (ako avizuje podtitul knihy) je pravdaže Prvé slovenské ev. a. v. gymnázium, ale koncept publikácie je podstatne širší. Na nevelkej plo-

Boris Droppa: *Sovie múdroslovie*, 2007

che desiatich kapitol autor načrtáva široké spoločenské pozadie, udalosti predchádzajúce založeniu gymnázia, starosti aj radosti, výhry aj intrigy, ktoré sprevádzali jeho vznik a zánik. Pre koncepciu knihy je určujúca prvá kapitola – *Štúrovská štepnic, 160 ročné jubileum Prvého slovenského ev. a. v. gymnázia vo Veľkej Revúcej*. Autor v nej naskicoval celú genézu gymnázia: na akých koreňoch a prečo vznikalo, kto všetko sa o jeho vznik zaslúžil, ako s gymnáziom súvisí *Čítanka* Jána Kollára a čo štúrovcov na nej prekážalo, hoci sa z nej učili. V tejto kapitole je prostredníctvom hutných komentárov a alúzií načrtnutý osudový dopad výsledku revolúcie meruôsmych rokov na náš národný život, problémy a paradoxy, do akých sa nezriedka dostali tí, čo sa snažili o premenu Slovákov z etnického spoločenstva na novodobý národ (napríklad epizóda o „vďačnosti“ ľudu umierajúceho Ľudovítovi Štúrovi, postrelenému na poľovačke), objavujú sa mená osobností určitým spôsobom spojených s revúckym gymnáziom. Prvá kapitola knihy je teda vstupnou, objektívnou, vonkoncom nie idealizujúcou informáciou o stave národa a národných buditeľov bezprostredne pred a v čase vzniku gymnázia, o širokej spoločenskej aktivite štúrovcov, ktorá tomu predchádzala a ktorá vznik gymnázia sprevádzala, pričom v uvedenom rámci je zdôrazňovaná dôležitosť vzdelania a veľká aktivita štúrovcov v tejto oblasti. Táto kapitola rámcovo načrtáva založenie gymnázia, jeho prvé roky, okolnosti zrodu Slovenskej čítanky Emila Černého s upozornením na jej význam a aj obštrukcie, ktoré viedli k zrušeniu gymnázia (ako sa autor s horkým sarkazmom vyslo-

vil) nie „kvázimadařom“ Grünwaldom, ale „kvázislovákom“ ev. biskupom Cékušom, „o ktorom Michal Mudroň poznamenal, že Pán Boh musel byť poriadne našťvaný na Slovákov, keď ho urobil ich biskupom“ (s. 10).

V nasledujúcich kapitolách sú akoby po špirále podrobnejšie rozvinuté snahy, ktoré predchádzali založeniu gymnázia, pričom autor nezakrýva fakt, ako sa Slováci často sami dokázali „vyšachovať“ zo sľubnej pozície. V rámci mnohostrannej práce štúrovcov nebolo možné obísť ani ich aktivitu v oblasti zberateľstva ľudovej slovesnosti, hlavne rozprávok. Pozornosť v tomto smere Sliacky venuje Revúčanovi Samuelovi Reussovi a jeho synom, najmä Ľudovítovi a Gustávovi, zberateľom a upravovateľom ľudových rozprávok, čo organicky vyúsťuje do záveru, že základ „štúrovej zberateľskej školy“ (s. 23) bol položený práve v Revúcej, v Gmeri. Takto, cez pripomenutie zberateľstva ľudových rozprávok, sa do príbehu o revúckom gymnáziu dostáva aj Ján Francisci a jeho *Slovenskej povesti* (s predslovom *Bratia rodáci*, v ktorom formuloval svoje názory na ľudovú rozprávku), aj Pavol Dobšinský s jeho životnou anabázou, vrátane kontaktu s Reussovcami a Revúcou. Čitateľ sa prostredníctvom rozprávania o procese príprav a fungovania gymnázia tiež dozvedá, akými zložitými cestami sa získavali finančné prostriedky na vybudovanie a prevádzku národných školských a kultúrnych inštitúcií v Uhorsku.

Pozoruhodná je kapitola s názvom „*Mesto postavené na hore*“, *slávnostná reč A. H. Škultétyho pri príležitosti Prvého slovenského ev. a. v. gymnázia vo Veľkej Revúcej 16. septembra 1862*. Autor v úvode lapidárne zdôvodňuje

význam revúckeho gymnázia (napríklad v porovnaní s bilingválnym gymnáziom v Banskej Bystrici) spočívajúci nielen v tom, že vyučovacím jazykom bola slovenčina, ale aj v tom, že zámerne sa orientovalo na výchovu vzdelancov, ktorých úlohou malo byť šíriť vzdelanosť národa v materinskej slovenskej reči, teda pestovať „umenie štepárske“ pri záchrane národa. Podstatou, jadrom tejto kapitoly je však Škultétyho reč, ktorú predniesol pri otvorení gymnázia. Túto reč, v ktorej je formulovaný program a zámer gymnázia a vyjadrená viera v jeho úspech, Sliacky odcitoval celú, pretože problémy, ktoré v nej Škultéty nastolil prostredníctvom troch otázok, nestratili aktuálnosť doposiaľ. Prvá z otázok sa dotýkala dôvodov, pre ktoré bolo treba gymnázium založiť. Tu Škultéty zdôraznil najmä skutočnosť, že školy v Uhorsku síce aj doposiaľ vychovávali múdrych ľudí, ale málo spomedzi nich bolo takých, ktorí by v rodnej slovenskej reči vzdelávali a vychovávali ďalšie generácie a prispievali tak k zveľadovaniu národa. Jeho druhá otázka, či bude dosť síl a odhodlania viesť a uchovať gymnázium, reagovala na hmotné starosti, ktoré na gymnázium čakajú, a na spôsoby vyrovnávania sa s nimi, na problémy, ktoré bude treba prekonávať skrze vonkajší inštitucionálny tlak. Najdôležitejšia a dodnes aktuálna je jeho odpoveď na tretiu otázku: V akom duchu má gymnázium pôsobiť? V odpovedi na ňu formuloval Škultéty výchovu a vzdelávanie na gymnázium ako program humanity, národovectva, vlastenectva a kresťanstva.

V ďalších kapitolách je vyobrazený mnohotvárný život študentov a profesorov revúckeho gymnázia, vrátane pravidiel študentského života, pripo-

menie a objasní sa pozícia učiteľskej prípravky pri gymnázium ako onej národnej „štepnice“ – miesta výchovy tých, ktorí by ďalej mali vychovávať v národnom duchu, zaujímavá je informácia o otvorení súkromného ústavu pre dievčatá (1870/71) alebo o sieti štipendií pre vynikajúcich a pre chudobných študentov a pod. To všetko je svedectvom o pozoruhodne demokratickom duchu, aký vládol v revúckej školskej inštitúcii; v tom zmysle osobitne vyzdvihnime výučbu v národnom jazyku, ktorá nijako neukracovala vzdelávanie študentov v maďarčine, latinčine, gréčtine či nemčine, ako aj fakt, že vzdelávanie bolo dožičené aj dievčatám (aj keď, pravdaže, v špeciálnom móde). Čitateľ zaujímavým, ba až príbehovým spôsobom získa informácie o suplikovaní a suplikantoch, o fígloch študentov a mladých profesorov, ktoré nemuseli mať (a často ani nemali) práve pozitívne následky nielen pre jednotlivcov, ale ani pre celú inštitúciu, alebo aj o tom, prečo doktor Gustáv Reuss nemá v Revúcej hrob. Fakty i fikcia však vždy smerujú k spoločnému bodu – k ozrejmovaniu života revúckeho gymnázia, jeho pôsobenia, k zdôrazneniu jeho významu a príčin jeho zatvorenia. O procese likvidácie gymnázia hovorí autor zasvätené v poslednej kapitole, príznačne nazvanej *Inkvizícia alebo znivočenie*, a v Doslove potom už len stručne dopovedá osudy „učbárov“ revúckeho reálneho gymnázia po jeho zrušení.

Napokon sa dotkneme ešte spôsobu, akým Ondrej Sliacky spája faktualnosť s fiktívnosťou. Najlepšie sa to ukazuje v kapitole *Z Kohúta na Mesiac až do výšin nebeských alebo trochu pravda, trochu nie*, v ktorej sa venoval pamiatke polyhistora, ľudomilného doktora

medicíny Gustáva Reussa. Fakt, že nie je známy hrob tejto mnohostranne aktívnej osobnosti, ako aj fakt, že jeho vedecko-popularizačný spis *Hviezdoveda* s protagonistom Krutohlavom, ktoré vyslal obrovským balónom na Mesiac, je považované za počiatky našej vedeckej fantastiky, využil autor na to, aby vybudoval svojráznu mystifikačnú epizódu. Jej základom je Reussov pohreb, záhadné zmiznutie rakvy s nebožtíkom počas búrky a cesta Krutohlava na Mesiac v balóne, tentoraz odštartovaná z vrchu Kohút

nad Revúcou. Do smútočného sprievodu zapracoval aj postavu Boženy Němcovej a upozornil tak na jej kontakty so Slovenskom a so slovenskými romantikmi skrze zberateľstvo ľudových rozprávok. Fakty sa v tejto kapitole prepájajú s fikciou (smrť Gustáva Reussa ako fakt, jeho odlet do vesmírnych sfér ako fikcia), resp. transformujú sa do fikcie (autorstvo vedeckej fantastiky ako fakt sa premieta do mikropříbehu vedecko-fantastického razenia). Fikcia je však v rozprávaní o revúckom gymnáziu prítomná aj iným spôsobom. Napríklad prostredníctvom citátov z už spomínanej Kukučínovej poviedky *Mladé letá*, čo autorovi umožnilo okrem iného vtipne poukázať na paralely medzi biednym spoločenským statusom učiteľa pred stošesťdesiatimi rokmi a dnes. Fikčné vsuvky, príbehovo podané fakty (napr. suplikovačka, novoročná sanica) nadľahčujú faktograficky bohatý text. Vysoká miera informačnej nasýtenosti je vytváraná aj tým,

že autor rád pracuje s alúziou, najmä historickou: prostredníctvom narážky na historický fakt (ako príklad uveďme alúziu porážky maďarských revolučných gárd pri Világoši) sa vytvára hustá sieť súvislostí a historický obraz

doby sa stáva plastickým, bo-

hato členitým. Faktuálnu líniu diela umocňujú aj čierno-biele ilustrácie Jána Kurinca, ktorý portréty postáv alebo kontúry priestoru vedie v realistickej, často portrétnej línii.

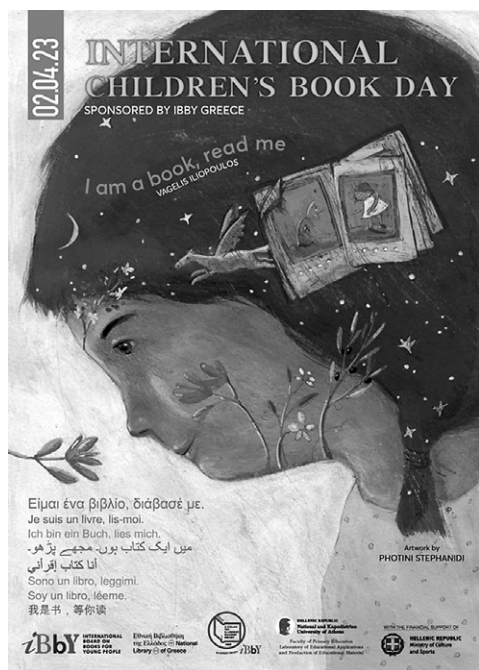
Reálne evanjelické gymnázium v Revúcej ako prvá stredná škola v Uhorsku s vyučovacím

jazykom slovenským zohralo významnú úlohu v dejinách nášho školstva, našej kultúry, pri formovaní novodobého slovenského národa. Počas necelého poldruha desaťročia jestvovania museli jeho zriaďovatelia a profesori zápasit s nežičlivosťou a podrazmi nielen zo strany cudzích, ale mnohokrát aj vlastných. Obdiv si zaslúžia všetci tí „učbári“ a podporovatelia, ktorí aj z mála vedeli oddeliť čiastku na vzdelávanie detí v národnom duchu. Vďačnosť si zaslúži autor, ktorý pri viac než poldruha storočnom jubileu vytvoril tejto inštitúcii svojou publikáciou pamätník, aký jej právom patrí.

Sliacky, Ondrej: *Revúcke guľky. Na počesť 160. výročia založenia Prvého slovenského ev. a. v. gymnázia v Revúcej*. II. Ján Kurinec. Bratislava: Vydavateľstvo Matice slovenskej 2022 ■

Edmund Petiška: Staré grécke povesti a báje, 1996

Posolstvo k Medzinárodnému dňu detskej knihy v roku 2023

národného dňa detskej knihy odvtedy každý rok pripravujú striedavo jednotlivé národné sekcie IBBY.

Gestorom osláv Medzinárodného dňa detskej knihy v roku 2023 je Grécka sekcia IBBY. Posolstvo deťom *Som kniha, čítaj ma* napísal spisovateľ Vangelis Iliopoulos a plagát navrhla ilustrátorka Photini Stephanidi. Ich cieľom bolo spoločne osláviť vplyv detských kníh pri presadzovaní hodnôt rovnosti, rozmanitosti a inklúzie, ako aj pri spájaní ľudí prostredníctvom tolerance a porozumenia.

Som kniha, čítaj ma.
Vangelis Iliopoulos

Som kniha.
Aj ty si kniha.
My všetci sme knihy.

Moja duša, to je príbeh, ktorý rozprávam.
Každá kniha má príbeh o duši.

Môžeme vyzerat' dost' odlišne – niektoré veľké, iné malé, niektoré farebné, iné čierno-biele, niektoré máme pár strán, iné veľa. Naše príbehy môžu byť podobné alebo úplne odlišné, a v tom je naša krása. Aká nuda, keby sme boli všetci rovnakí!

Medzinárodný deň detskej knihy sa slávi každoročne 2. apríla, v deň narodenia veľkého dánskeho rozprávkára a spisovateľa Hansa Christiana Andersena (2. 4. 1805 – 4. 8. 1875).

Podnet k oslavám dala v roku 1967 medzinárodná mimovládna organizácia UNESCO IBBY – International Board on Books for Young People (Medzinárodná únia pre detskú knihu), ktorej cieľom je združovať organizácie a jednotlivcov z celého sveta v záujme podpory vydávania a rozširovania hodnotných detských kníh. Oslavy Medzi-

*Kveta Dašková: Petka, ja
a osem medvedíkov, 2012*

Každý z nás je jedinečný.
Správajme sa k sebe s úctou,
čítajme sa bez predsudkov,
nechajme si navzájom priestor
vo svojich knižniciach.

Môžete si o mne myslieť svoje.
spochybňovať môj príbeh a frflať,
vrátiť ma späť do knižnice –
alebo pevne držať v náručí
a cestovať so mnou do diaľok.

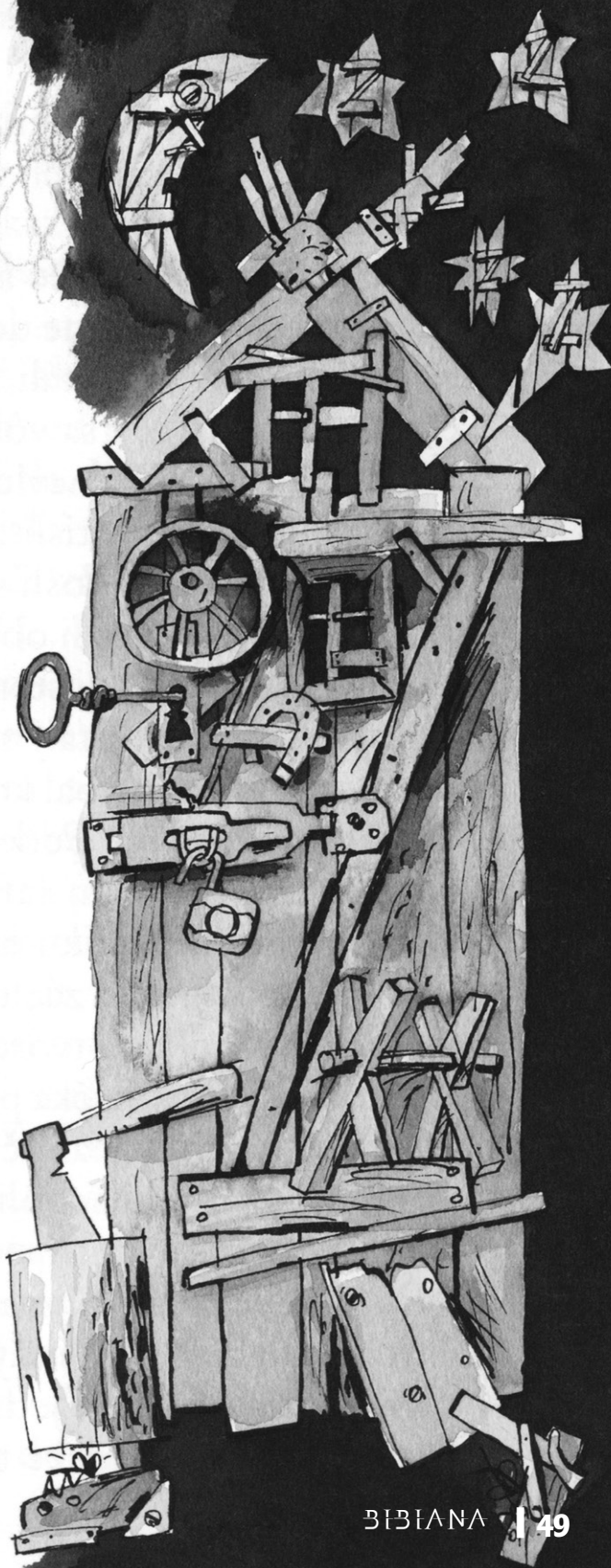
Ale nikdy nedopustíte,
aby ma vyhodili
alebo strčili do inej police.
Nikdy nežiadajte, aby ma zničili,
ani to nikomu nedovoľte.

A ak sa vedľa vás zrazu ocitne
kniha z inej police,
pretože ju tam proste niekto
zastrčil a na nič nebral ohľady,
urobte jej miesto.
Bude vám spolu dobre.

Skúste sa vžiť do kože iného.
Pochopiť ho. Chrániť ho.
Zajtra môžete byť vy
na jeho mieste.

Pretože aj vy ste kniha.
Všetci sme knihy.

Povedzte to poriadne nahlas,
aby vás každý počul:
"Som kniha, čítaj ma!" ■

Pohľad na krásne knihy sa mení.

GABRIELA MIKULČÍKOVÁ

Najkrajšie knihy Slovenska 2022

Súťaž Najkrajšie knihy Slovenska, ktorú BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti každoročne organizuje, má za sebou už 31 ročníkov. Od svojho vzniku (v roku 1965 ako Československé najkrajšie knihy) sa zameriavala na výtvarnú úroveň a kvalitu polygrafického spracovania kníh a jej zvyšovanie oceňovaním kníh, ktoré v danom roku najlepšie spĺňali kvalitatívne parametre. Dvadsaťčlenná odborná porota hodnotila ilustrácie, formát, papier, písmo, väzbu, farebné riešenie tlače, sadzbu a kvalitu polygrafického spracovania. V priebehu rokov sa však pohľad na to, čo sa považuje za peknú knihu a aké sú kritériá a požiadavky na „krásu“ kníh, menil. (V ostatných dvoch ročníkoch NKS sa zmenil aj počet porotcov na 15.) V súčasnosti krásne knihy už nie sú len o pekných ilustráciách, type písma a kvalite väzby. Jednotlivé knižné vrstvy ako typografia, grafický dizajn, ilustrácie atď. sa oveľa viac prepájajú a na knihu sa nazerá ako na objekt, v ktorom forma a obsah spolu ladia a harmonizujú s určitým zámerom. Krásnou sa tak môže stať aj kniž-

ka, ktorá na prvý pohľad nespĺňa dosiaľ zaužívané štandardy, čo sa stalo aj pri NKS 2022. K hodnoteniu tohto ročníka sa však ešte dostaneme. Na úvod je dôležité povedať, že tento ročník súťaže bol posledný, ktorý sa konal v súlade s dosiaľ platným štatútom. Odlišný prístup ku knižnému dizajnu a pohľad na krásu kníh inicioval nutnosť zásadných zmien v súťaži. Od začiatku roku 2023 preto paralelne pracovala popri porote, ktorá hodnotila prihlásené knihy do súťaže, aj pracovná skupina odborníkov (knižných dizajnérov, grafikov, ilustrátorov) a pripravovala zmeny štatútu. Od budúceho roka tak bude súťaž Najkrajšie knihy Slovenska už v novom šate s novými pravidlami.

NKS 2022

Do 31. ročníka súťaže bolo prihlásených 169 knižných titulov rôznych žánrových kategórií, ktoré prihlasovali vydavatelia, ilustrátori a ďalšie subjekty v súlade so štatútom, do 31. januára. V dňoch 14. – 15. februára zasa-

dala v priestoroch BIBIANY 15-členná porota odborníkov z oblasti ilustrácie, polygrafie, knižného dizajnu a knižnej teórie, ktorá prihlásené knižky hodnotila. Prvý deň zasadnutia prideloval každý porotca body (za jednotlivé parametre) všetkým titulom podľa svojho uváženia, čo bolo pri danom množstve kníh náročné na čas a pozornosť. Na druhý deň prebiehal už výber finálovej dvadsiatky z osemdesiatich kníh, ktoré sa dostali do užšieho výberu (s najvyšším dosiahnutým počtom bodov) a porotcovia predkladali vlastné návrhy. Prirodzene v tom bola aj istá miera subjektivity a rozdielnosti prístupu, preto o jednotlivých tituloch debatovali a zdôvodňovali svoj názor a pohľad. Postoje členov poroty sa objasňovali, profilovali, ale aj menili. Dobrým príkladom bol titul *Janko Kráľ. Narodil som sa pre nepokoj*. Viacerých členov

poroty spočiatku „vyrušil“ krivý orez strán (pôsobil ako chybný), ale vďaka diskusii o zámere knižného dizajnéra Pala Bálika – odzrkadliť grafickou úpravou a efektom „nepokojných listov“ rebéliu a revolučnosť Janka Kráľa – sa kniha nakoniec stala favoritom mnohých porotcov a dostala sa do víťaznej kolekcie. Podľa slov predsedu poroty Ľuba Paľa sa na každej víťaznej knihe v kolekcii Najkrajšie knihy Slovenska 2022 a 7 ocenených tituloch vedeli zhodnúť buď konsenzom, alebo hlasovaním. (zoznam kolekcie a cien NKS 2022 je na konci článku.)

Prečo práve tieto

Novinkou v tomto ročníku súťaže Najkrajšie knihy Slovenska bola verejná diskusia s niekoľkými členmi poro-

Daniel Hevier: *Nám sa ešte nechce spať*, 2013

Edmund Petiška: *Staré grécke povesti a báje*, 1996

ty s názvom *Prečo práve tieto*. Bola určitou predzvestou pripravovaných zmien a konala sa 27. apríla v Dvorane MK SR, v deň slávnostného odovzdávania ocenení. Besedu moderoval grafický dizajnér Boris Meluš a jej účastníci boli: predseda poroty ilustrátor Ľubo Paľo, ilustrátorka a vedúca Sekretariátu BIB v BIBIANE Hana Križanová a grafický dizajnér Martin Mistrík. Špeciálne sme na diskusiu pozývali aj stredné školy umeleckého priemyslu a polygrafické školy s úmyslom poskytnúť študentom možnosť diskutovať so špičkovými profesionálmi v odbore, ktorý študujú.

Členovia poroty prezentovali počas diskusie svoje skúsenosti zo zasadnutí a komentovali postup výberu

knižiek do finálovej dvadsiatky. Martinovi Mistríkovi chýbal pri hodnotení dlhší čas, ktorý by mohol venovať každej knihe, keďže za dôležitý považuje kontext knihy: „*Dizajn, celkové vyznenie knižky – materiálové aj ilustračné – môže byť konzervatívnejšie, alebo experimentálnejšie, ale najdôležitejšie je, aby to korešpondovalo s obsahom.*“ Podobne sa vyjadrila aj Hana Križanová: „*Pre mňa je najvyššia cnosť a hodnota knihy, ak je obsah a forma v harmónii, koncept knihy je premyslený, doladený a dobre spolu funguje, aby dizajn nebol samoučelný.*“

Predseda poroty Ľubo Paľo sa zamýšľal nad pojmom a významom slova najkrajšia kniha: „*V súčasnosti sa uplatňujú nové alternatívnejšie spôsoby úpravy dizajnu a nové trendy, ktoré podľa klasickej šablóny nezodpovedajú v predstavách tomu, ako má pekná knižka vyzerať. V konečnom dôsledku sa však vždy ukáže, či je knižka dobre alebo zle urobená.*“

Diskusia sa od hodnotenia aktuálneho ročníka NKS prirodzene posunula aj k téme najkrajších kníh vo všeobecnosti a k očakávaným zmenám v štatúte súťaže. Členovia poroty uvádzali tiež príklady podobných súťaží v zahraničí a rozoberali ich pravidlá a modely činnosti. Podľa ohlasov bola diskusia pozitívne hodnotená verejnosťou a budeme v tomto formáte pokračovať aj o rok, už v rámci nových pravidiel NKS. ■

Najkrajšie knihy Slovenska 2022

Udelené ceny

Cena MK SR vydavateľstvu za celkovú výtvarnú a technickú kvalitu knihy

Čierne diery, o. z., Bratislava a The Július Koller Society, o.z., Bratislava za knihu
Juraj Gavula. Liečba sochami

Cena MK SR autorovi za vynikajúce ilustrácie

Dávid Soboň za knihu
Dávid Soboň: Káva. Ilustrované dejiny dúšok po dúšku

Cena MK SR autorovi za vynikajúcu grafickú úpravu

Ester Mládenková za knihu
Anna Grusková: Tichý pobyt na ulici Gwerkovej-Göllnerovej

Cena MK SR vydavateľstvu za bibliofilské vydanie

VITAJA, Bratislava za dielo
Márius Maták: Snežný morbidiár

Cena Zväzu polygrafie na Slovensku tlačiarni

za mimoriadne polygrafické spracovanie
TBB, a. s., Banská Bystrica za knihu
Igor Piačka

Cena BIBIANY vydavateľstvu za najkrajšiu detskú knihu

Literárne informačné centrum, Bratislava za knihu
Michal Hvorecký: Lebopreto

Cena Slovenskej národnej knižnice za študentskú prácu

Dávid Pogran: Priatelia

Najkrajšie knihy Slovenska 2022 - kolekcia

a) vedecká a odborná literatúra

Rebecca Gigg: Do hlčky. Svet vo veľrybe

Graf. úprava Peter Nosál, vyd. IKAR, a.s., Bratislava, tlač TBB, a.s., Banská Bystrica

Alexander Reis Francisty: Osud skrytý v kufríku. Literárny profil zabudnutého autora

Zost. Štefan Lazorišák. Fot. Kamil Varga, Gabriel Bodnár a archív, graf. úprava Samuel Čarnoký, vyd. Svetové združenie bývalých

politických väzňov, Poprad, tlač
VIENALA, s.r.o., Košice

b) krásna literatúra

*Michal Baláž: **Iba Fišer!***

Il. Matej Mihályi, graf. úprava
Terézia Denková, vyd. Zum Zum
production, s.r.o., Bratislava, tlač
KASICO, a.s., Bratislava

*Lucia Satinská: **Milý tato. Listy
z tohto sveta***

Il. Ivana Šáteková, graf. úprava
Barbora Šajgalíková, vyd.
Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r.o.,
Bratislava, tlač FINIDR, s.r.o., Český
Těšín

*Pavel Dvořák: **Moja čínska dekáda.***

Príbeh chlapca, ktorý dospel v Číne
Il. a fot. Pavel Dvořák, design
a obálka PERGAMEN, s.r.o., Trnava,
graf. úprava Miroslava Magulová,
vyd. Pavel Dvořák Vydavateľstvo
RAK, s.r.o., Budmerice, tlač TBB,
a.s., Banská Bystrica

*Janko Král: **Narodil som sa pre
nepokoj***

Il. a graf. úprava Palo Bálik, fot.
digitálne, vyd. Literárne informačné
centrum, Bratislava, tlač NIKARA,
s.r.o., Krupina

*Ladislav Grosman: **Obchod na korze***

Fot. archív, graf. úprava Peter
Nosál, vyd. IKAR, a.s., Bratislava,
tlač TBB, a.s., Banská Bystrica

Andrej Csino – Lucia Lackovičová:

Prešporské legendy ožívajú

Il. Matúš Matátko, fot. Štefan Cipár,
graf. úprava Adrian Juriga, vyd.
Litera Production, o.z., Bratislava,
tlač P+M, s.r.o., Turany

*Anna Grusková: **Tichý pobyt na ulici
Gwerkovej-Göllnerovej***

Fot. Slovenské banské múzeum,
Banská Štiavnica, graf. úprava Ester
Mládenková, vyd. Laputa, o.z.,
Banská Bystrica, tlač VIENALA,
s.r.o., Košice

c) literatúra pre deti a mládež

*Tereza Olhová: **Agáta, kde si?***

Il. Eva Škandíková, graf. úprava
Janka Bálik, vyd. Bublina print,
s.r.o., Bratislava, tlač NIKARA, s.r.o.,
Krupina

*Jana Bodnárová: **Aha! Ja už viem!***

Il. a graf. úprava Lucia Žatkuliaková,
vyd. PERFEKT, a.s., Bratislava, tlač
KASICO, a.s., Bratislava

*Simona Smatana: **Hovnivál Hugo***

Il. a graf. úprava Simona Smatana,
vyd. Monokel, s.r.o., Bratislava, tlač
FINIDR, s.r.o., Český Těšín

*Dávid Soboň: **Káva. Ilustrované
dejiny dúšok po dúšku***

Il. a graf. úprava Dávid Soboň, vyd.
Monokel, s.r.o., Bratislava, tlač
Tlačiareň P+M, s.r.o., Turany

*Michal Hvorecký: **Lebopreto***
Il. Petra Lukovicsová, graf.
úprava Janka Bálik, vyd. Literárne
informačné centrum, Bratislava,
tlač. P+M, s.r.o., Turany

*Astrid Lindgrenová: **Pippi Dlhá
Pančucha***
Il. Peter Klúčik, dizajn obálky
Mária Rojko, vyd. Vydavateľstvo
SLOVART, spol. s r.o., Bratislava,
tlač FINIDR, s.r.o., Český Těšín

*Lubomír Feldek: **Rozprávkový
zverinec***
Il. Peter Uchnár, graf. úprava
Mojmír Zmija, vyd. PERFEKT,
a.s., Bratislava, tlač KASICO, a.s.,
Bratislava

*Katarína Macurová: **Slimák Henry***
Il. Katarína Macurová, vyd. Albatros
Media Slovakia, s.r.o., Bratislava,
tlač TNM Print, s.r.o., Chlumec
nad Cidlinou

e) knihy o výtvarnom umení a obrazové publikácie

*Juraj Gavula. **Liečba sochami***
Fot. kolektív, graf. úprava Aurélie
Garová a Tereza Maco, vyd. Čierne
diery, o.z., Bratislava a The Július
Koller Society, o.z., Bratislava,
tlač Tiskárna Protisk, s.r.o.,
České Budějovice

Igor Piačka
Il. a fot. Igor Piačka, graf. úprava
Barbara Baloghová, vyd. IKAR,

a.s., Bratislava, tlač tlač TBB, a.s.,
Banská Bystrica

f) bibliofilské tlače

*Márius Maták: **Snežný morbidiár***
Il. Marián Komáček, graf. úprava
Lubomír Rajt, vyd. VITAJA, Bratisla-
va, tlač litografií Litografická dĺlna
František Pavlica, Hroznová Lhota,
tlač textu Raprint, s.r.o., Bratislava,

Eduard Petiška:
Staré grécke povesti a báje, 1996
kniž. spracovanie Kníhviazačstvo
J+D, spol. s r.o., Bratislava

g) študijné práce poslucháčov výtvarných a polygrafických škôl

*Tamara Gurišová: **A ku**ra***
Il. a graf. úprava Tamara Gurišová,
vyd. a tlač Súkromná škola
umeleckého priemyslu, Žilina

*Dávid Pogran: **Priatelía***
Il. a graf. úprava Dávid Pogran, vyd.
VŠVU, Bratislava, tlač Vach. Print,
Bratislava

*Dominika Škorváneková: **Prízraky
jedného muža***
Il. Dominika Škorváneková, vyd.
a tlač Akadémie výtvarných umení,
Banská Bystrica

*Lucia Janíková: **Rieka z mlieka***
Il. a graf. úprava Lucia Janíková,
vyd. a tlač Súkromná spojená škola,
Martin ■

Nová společenská zkušenost ovplyvnila literaturu pro děti a mládež po roku 2020.

MILENA ŠUBRTOVÁ

Z jakých hodnot je upředena letošní Zlatá stuha

V tradičním jarním termínu se (ne-) českým zájemcům o literaturu pro děti a mládež dostalo pravidelné bilanční porce prostřednictvím literárních cen Magnesia Litera a Zlatá stuha. Zatímco ta první z nich je mediálně proslulejší a vyhlásování jejích výsledků, které se pravidelně koná v polovině dubna, lze sledovat v přímém televizním přenosu, Zlatá stuha je navzdory úsilí organizátorů stále v jakémsi mediálním stínu. Jejich nominace se mnohdy shodují, ale Zlatá stuha skýtá díky promyšleným kategoriím zohledňujícím kategorie věkovosti i žánrovosti, v nichž lze ocenění získat, mnohem větší výpovědní hodnotu o stavu současné české tvorby pro děti a mládež.

Letošní nominace a výsledky Zlaté stuhy, zveřejněné 23. května 2023, se opět nepřekvapivě proluly s Magnesií Literou, ale bližší pohled na všechny laureáty Zlaté stuhy odkrývá navíc zajímavé souvislosti, které mohou sloužit jako východisko pro úvahu o hodnotových i tematických tendencích současné české literatury pro děti a mládež.

Ve slovesné kategorii beletrie pro

děti zvítězila autorská publikace výtvarnice a literátky Magdaleny Rutové *Já, chobotnice* vydaná v nakladatelství Baobab. Rutová v ní nabízí pohled na lidskou společnost z neotřelé perspektivy chobotnice. Ta ve snaze lépe poznat obdivovaný lidský svět bezděčně rozkrývá jeho problémy. Mořské dno se pomalu mění v bizarní muzeum lidské vynalézavosti i smutný doklad bezohlednosti, s níž se lidé v konzumní společnosti zbavují všeho nepotřebného. Chobotnice nesoudí a nekritizuje, s upřímným zájmem studuje homo sapiens se stejným nasazením, jaký věnují přírodovědci jí samotné. Ze střípků postřehů a vlastních zážitků na velkolepé výpravě do lidského světa pak v jejím reportážním vyprávění vzniká laskavý, byť místy nelichotivý portrét lidstva. Rutová si odnesla i cenu v kategorii výtvarný počin a zaujala rovněž porotu Magnesie Litery, která ji sice nenominovala na ocenění, ale zařadila ji do rozšířeného seznamu děl doporučených pozornosti čtenářů.

Zbývající tři nominované tituly mají bez ohledu na svébytnost autorských

poetik mnoho společného. Próza **Jany Šrámkové** *Fánek hvězdoplavec*, již vydalo nakladatelství Běžilíška, vypráví hlasem malého hrdiny příběh o naději, smutku z odloučení a vyrůstání nejen z dětských šatů, ale i důvěřivosti. Modrý oceán v knize, kterou si malý Fánek prohlíží s tatínkem, není jen metaforou pro okouzlení světem a jeho mýty. Tam, kde na ilustraci z Fánkovy knížky modř vodní hladiny přechází v noční oblohu, se otevírá prostor pro snění a víru v možnosti, které přináší život. Fánek se po otcově odchodu za prací potýká se steskem, úmrtím milovaného dědečka, tíživou sociální situací, ztrátou kamarádky. I když k němu proniká hořkost života, sám nezahořkne a uchovává si dětskou schopnost těšit se z drobností a doufat v lepší okamžiky.

Poznání, že pořízení dortu s lesklou cukrovou polevou za peníze, které otec posílá, nemůže nikdy nahradit tatínkovu přítomnost, je zdánlivě výrazem Fánkova dětského nahlížení na svět, ve skutečnosti ale dokládá jeho vyspělost. Fánkův poeticky snivý příběh s ilustracemi Margarity Khavanski získal cenu Magnesia Litera a ve Zlaté stuze byl nominován v literární i výtvarné kategorii.

Narušení bezpečného prostoru domova stojí ve středu zápletky „dětského hororu“ **Dory Kaprálové** *Pan Nikdo a bílá tma*, který publikovalo nakladatelství Baobab. Nevysvětlitelná absence tatínka, na jehož příchod marně čekají dvě malé dcerky a maminka, poznamenává celou podzimní neděli, jejíž počasí v paralele s pocity rozladěnosti

Květa Dašková: *Petka, ja a osem medvedíkov*, 2012

a obav přechází od deštivého až k děsivé bouřce. Emoce strachu, obviňování, nedůvěry nalézají groteskně personifikační ztvárnění v postavě pana Nikdo, kolem něhož se šíří atmosféra nicoty. Domov, v němž se roztahuje nicota, přestává být spolehlivým útočištěm. Pan Nikdo exemplárně ukazuje, jak strach křiví charakter a plodí lež. Ilustrace Darji Čančíkové s barevností limitovanou na žluté, hnědé, černé, modré a fialové tóny působivě evokují upršenou nostalgii podzimního odpoledne a večera, v němž se v realitě deformované strachem až příliš hrozivě prodlužují stíny.

Na antropomorfizaci emocí a jejich projevů je založena i křehká básnická kniha **Radka Malého** s akvarely Martiny Špinkové *Kdesi pod nebesy*, vydaná nakladatelstvím Cesta domů. Tato publikace se objevila i na seznamu titulů doporučených porotci Magnesie Literary. Domácnost, v níž svorně přebývají Lásky a Smrt, je zabydlena řadou roztodivných tvorů zosobňujících nejruznější emoce. Jejich tradiční kategorizace na pozitivní i negativní zde mizí, neboť jsou nerozlučně spjaty a mnohdy je od sebe nelze oddělit. Tento dojem umocňují i akvarely Martiny Špinkové, která záměrně nedává ústřední dvojici žádnou konkrétní podobu, jako kdyby chtěla poukázat na neuchopitelnost a tajemnost lásky i nevyhnutelného konce života.

V kategorii beletristické tvorby pro mládež zvítězil mezi čtyřmi nominovanými tituly dystopický román **Františka Tichého** *Rekrut 244*, završující volnou trilogii vycházející v Baobabu, který byl rovněž mezi lauréáty Magnesie Literary. Ačkoliv je děj románu situován do blízké budoucnosti, Tichý v něm klade

řadu závažných otázek, které vnímavější jedince trápí už dnes: ekologická udržitelnost, migrace ekonomická, politická i klimatická, problematika digitální závislosti, společenské kontroly a svobody jedince, téma osobní zodpovědnosti za existenci vlastní i druhých, přirozenost a umělé ovlivňování emocí. Tento komplex problémů je umocněn i tím, že celou společností procházejí často neviditelná a nevnímaná vlákna řady komunikačních a informačních sítí, v nichž lze nebezpečně uvíznout a změnit se v manipulovatelnou loutku. I zde hraje důležitou roli empatie, jejímž předpokladem je ovšem vedle nesobecké lásky a respektu k okolí také schopnost kriticky uvažovat.

Bára Dočkalová v románu *Bitva o diamant* z nakladatelství Labyrint zvolila současnost, ale děj dobrodružného románu se sportovní tematikou umístila do horské samoty na západě Ameriky. Využila tradiční motiv dvou od nepaměti znepřátelených osad, které v tomto případě spojuje jedině vášeň pro baseball. Cesta za vysněným sportovním úspěchem sice neskončí konvenčním triumfem, ale právě proto se skutečným vítězstvím stává schopnost překonávat vlastní limity. Ilustrátor Jindřich Janíček byl za ilustrace ke knize nominován ve výtvarné části Zlaté stuhu a kniha se objevila i v nominacích na Magnesii Literu.

Atmosféra zlatokopecké Ameriky a české stopy v Americe volně propojují tuto knihu s románem **Marka Tomana** *Nožička & Wohryzek*, která vyšla jako poslední svazek trilogie připravené nakladatelstvím Baobab. Českoameričan Wohryzek, syn úspěšného emigrantského podnikatele, se pln mladického nadšení a ideálů objevuje

Kveta Dašková: Petka, ja a osem medvedikov, 2012

poprvé v právě vzniklém Československu, aby zde pátral po vlastních kořenech. Toman s vtípem a rafinovaností propletá osobní příběh mladého muže a jeho emancipované snoubenky s literárními paralelami, osudy pražských spisovatelů a tramskou subkulturou. Řetězí tak témata domova a jeho ztráty, rodinných i širších společenských vazeb, ale zejména vlastní identity, která se od nich odvíjí.

Knížka **Olgy Stehlíkové** *Mojenka* z nakladatelství Host sice „neproměnila“ svou nominaci ve slovesné kategorii, ale získala Zlatou stuhu za ilustrace Andrey Tachezy. Ocitla se rovněž mezi dalšími tituly doporučenými porotou Magnesie Litery. Olga Stehlíková v ní na časové ploše „tří podzimů“ líčí, jak se dětská hrdinka Mojenka postupně vyrovnává s onemocněním a smrtí maminky. Závažné existenciální téma je přitom podáno citlivě, místy dokonce s přirozeným humorem, což souvisí s tím, že umírající maminku a dceru spojuje společná láska k přírodě a touha po jejím poznání. Se smrtí je tudíž smiřuje vědomí neustálého přírodního koloběhu, který je zobrazován v řadě podob a paralel ze zvířecí i rostlinné říše. Maminka se pozvolna vytrácí z Mojenčina života, ale dceři odkazuje vášeň pro objevování a ochranu přírody. Kniha přerůstá ve filozofický koncept přírody, kultury a člověka, vzájemně prorostlý složitým předivem vztahů symbiotických a bohužel i parazitních.

Je zajímavé, jak se v knihách, které letos zaujaly obě poroty významných literárních ocenění, opakují a prolínají mnohé ideovětematické celky i hodnotové vzorce. Domov pozbývající funkce bezpečného zázemí; odloučení a ztráta

Edmund Petiška: Staré grécke povesti a báje, 1996

blízké osoby; empatie jako cesta k sebezpoznání i jako předpoklad pro nalezení vlastní identity, ale také pro soužití a přežití v komplikovaném světě, jehož hrozby sami vědomě i nevědomky vytváříme nezodpovědným přístupem k životnímu prostředí a lehkomyšlným budováním závislostí na moderních technologiích, které plíživě přebírají kontrolu nad naší existencí. Všechny knížky zviditelněné nominacemi a oceněními podtrhují význam emocí a komunikace založené na vzájemném respektu.

Hloubavá chobotnice z knížky Magdaleny Rutové se poháněna zvědavostí toulá městem a zjišťuje, že na lidech se jí nejvíce líbí právě to, že dělají spoustu věcí, které se vůbec dělat nemusejí: malují obrazy, skládají hudbu, hrají fotbal, čtou knížky, pořádají pikniky v parku... Neoceňuje i tento moudrý hlavonožec na lidské existenci právě schopnost vyjadřovat různými způsoby emoce, vybízet k jejich sdílení a navzájem se inspirovat, spolupracovat a bavit? ■

JANA BODNÁROVÁ

Aha! Ja už viem!

Il. Lucia Žatkuliaková, Perfekt 2022, bez paginácie.

Všestranne tvorivá Jana Bodnárová od 90. rokov publikovala viacero prozaických i básnických kníh pre deti a mládež. Knižnou prvotinou pre deti boli poviedky s protagonistkou Pavlínkou *Roztrhnuté korálky* (1995), po ktorých v poviedkovom žánri postupne publikovala knihy *Dievčatko z veže* (1999), *Barborkino kino* (2001), *Dita, 30 mušiek svetlušiek a iné príbehy* (2014), *Sabínkine prázdniny* (2019) a pre tínedžerov poviedkový súbor *Trinášť* (2012). Ako rozprávkarica sa prezentovala poetickými miniatúrami *Malí, väčší, ešte väčší* (2000) a *O strome, ktorý bol na ceste* (2006). Jej básnický talent potvrdzujú obrázkové knihy, ktoré ilustroval významný slovenský výtvarník, manžel autorky, Juraj Bartusz. Ide o knihu poetických reflexií podobných haiku v slovensko-nemeckej jazykovej mutácii *Čo som videla pri jazere – Was ich am See gesehen bekam* (2003) a monotematický básnický cyklus *Koníky v cvale* (2009). Zámernú orientáciu na poznávanie a zažívanie výtvarného umenia spojila s estetickým princípom v mikroreflexiách inšpirovaných obrazmi svetoznámych maliarov *Moja prvá galéria* (2005) a v rozprávke *Ako sa Ema prestala báť* (2007), ktorá vyšla v slovensko-francúzskej a česko-anglickej jazykovej mutácii, stvárnila proces detského vyrovnávania sa so strachom. Napokon pre dospievajúcich čitateľov nemusia byť nepríťažlivé ani texty jej knihy *Blíženci. Básne/*

piesne (2000), publikované pod pseudonymom Johanna Blum.

Najnovšia autorkina kniha pre deti *Aha! Ja už viem!* je určená predčitateľom, resp. prvočitateľom. Počíta teda buď s prítomnosťou interpretátora, alebo s percipientom síce aktívnym, ale s ešte nedostatočne zvládnutou technikou čítania. Recepčia textu náčuvom rovnako ako recepčia na báze problematickeho technického čítania vyžaduje špecifickú vetnú stavbu textu (prevahu skôr jednoduchých viet, resp. priradovacích súvetí, jednoduchšiu súvetnú skladbu, pozorný výber slov a pod.). Veľkú úlohu v takýchto knihách okrem nápaditej typografie zohráva ilustrácia, ktorá výdatne pomáha recepcii textu a spravidla dostáva podstatne väčší priestor ako samotný text. Vznikajú tak (dnes vydavateľsky aj čitateľsky mimoriadne obľúbené) obrazovo-textové naratívy; do tejto kategórie možno zaradiť aj knihu Jany Bodnárovej.

V súlade s tým, čo tvorí úzus obrazovo-textových naratívov, dostali v nej ilustrácie Lucie Žatkuliakovej veľkorysý priestor. Sú situované vždy na dvojstrane, spravidla sú ohraničené len okrajom strany, a teda akoby presahujúce niekam mimo stránky do voľného priestoru nekonečna. Vzniká tak predstava, že dvojstránka je súčasťou širšieho sveta a ilustrácia je vlastne iba výsekom tohto sveta, sústredením pozornosti na jeho časť či vybrané detaily. Príjemná pastelová farebnosť ilustrácií ladí s jemnou emocionalitou príbehov a s poetickým vyobrazením detstva. Spojenie detailov reálneho sveta, najmä rodinného, s fantazijnou snovosťou

vytvára kongeniálny súzvuk a dobre si rozumie s Bodnárovej evokatívnym naratívnyim princípom.

Ilustrácie totiž korešpondujú s autorkiným darom zachytiť vo vyobrazení obyčajného života nenápadné nitky zázračnosti, ktoré práve robia život zaujímavým a krásnym. Ludské problémy a ťažkosti sú v jej príbehoch pre deti záležitosťou najmä netextového priestoru, teda nebývajú explicitne verbalizované a priamočiaro „rozpítvané“ v tematickej rovine. Tam sú prítomné iba v náznakoch, všetko podstatné sa posúva do podtextu vybudovaného z empatie, pocitov a reflexie literárnej postavy. Keďže v prípade novej knihy Jany Bodnárovej ide o protagonistku predškolačku, treba s reflexivitou na úrovni postavy narábať mimoriadne opatrne. Jana Bodnárová však dokonale ovláda majstrovstvo, ako vyjadriť vnútorné pocity, pohnútky mysle či duševný stav detského hrdinu bez deskripcie: reflexívnosť (ktorá by vo vzťahu k malému dieťaťu bola neprimeraná, a teda narušila by uveriteľnosť diania) posúva do netextového priestoru príbehu a nahrádza ju empatiou hrdinu smerujúcou prostredníctvom krátkeho spojenia k poznaniu. V prípade sledovanej knihy je takýmto krátkym spojmom vo význame „heuréka!“ hrdinkino zvolanie *Aha! Ja už viem!* Niečo, čo sa stalo a dotklo sa duše dieťaťa, tvorí východiskovú tenziu epizódy, pričom proces, ktorým ju detské vedomie spracúva, nie je (ako sme už konštatovali vyššie) verbálne vyjadrený, len nanajvýš naznačený, čím sa vytvára jednak významová vertikálista textu, jednak určitá miera jeho tajomnosti, dejového napätia. Napokon práve takýto spôsob stvárnenia

procesu detského poznávania a seba-poznávania, cizelovania vnímavosti voči pozitívnemu i negatívnemu v medziľudských vzťahoch, umožňuje celkom špecifické previazanie jemnosti, citlivosti s určitou mierou protagonistiným vekom podmienenej „necitlivosti“ či skôr detskej úprimnosti, akou sa dieťa dokáže aj nie najpríjemnejšie dotknúť toho druhého. Na tom základe sa však učí (literárna hrdinka i malý čitateľ) medziľudskej komunikácii, lepšie poznáva pravidlá medziľudských vzťahov aj ich hodnotu; aj tak akosi vzniká oná presná, hlboko presvedčivá životnosť autorkinho literárneho umenia.

Ako vlastne teda vyzerá Bodnárovej vyobrazenie procesu detského objavovania sveta v jej najnovšej knihe? Z hľadiska koncipovania predmetného procesu je model mikropříbehov postavený na tematizovaní určitého „výkyvu“ z optimálneho či želaného stavu v živote malej hrdinky alebo zo zabehnutého života v rodine, resp. i v spoločnosti. V krátkych epizódach vyúsťuje tenzia do uvedomenia si niečoho nového o veciach a ľuďoch okolitého sveta aj o seba samom. Tento uvedomovací proces nie je textovo vyjadrený. Fakt, že prebehol, signalizuje len zvolanie, podľa ktorého kniha dostala názov. Protagonistka Lea je prototypom empatickej hrdinky, veľmi citlivo vnímajúcej problém, na aký narazí, chybu, ktorej sa dopustí, a samostatne prichádzajúcej s riešením. Tak napríklad hneď v úvodnej epizóde autorka pracuje s motívom zlej nálady u dieťaťa, čo vedie k odmietnutiu kontaktu s mamou. Mamina reakcia je tolerantná: „(...) iba pokrčí plecami, ale trochu aj zosmutnie. *‘Ach, ty moja malá di-*

voška,´ hovorí vtedy Lei. ´Aj tak tá mám rada.“ Potom sa zdanlivo nič nedeje: Lea sa hrá v záhrade. Fakt, že si počas hry uvedomila, že mamu zamútila a tá ju napriek tomu ľúbi, nie je verbalizovaný. Je vyjadrený len Leiným zvolaním *Aha! Ja už viem!* – a ulitou so slimákom, ktorú spolu s lupeňmi kvetov vloží mame pod vankúš, aby už nebola smutná. Aj takýto je spôsob, akým Bodnárová vysiela k dieťaťu upokojujúce posolstvo o tom, že rodičia ľúbia svoje deti bezpodmienečne a za každých okolností, ale aj o tom, že ak sa niekoho nemilo dotkneme, je našou povinnosťou to napraviť, odčiniť, ospravedlniť sa. Napríklad tak, ako keď sa Lea nechce dať učesať starou mamou – a potom jej osladí kávu presne takým spôsobom, ako to robí ona; alebo ako keď sa vyjadrí, že nechce, aby rodičia boli starí a umreli, pretože to „*môže len babička*“ – a potom sa za to cíti previniť, takže „*trochu jej stislo srdiečko*“, a tak pre ňu odloží vzácny cukrík. Zvolanie *Aha! Ja už viem!* je teda v každej situácii vonkajším signálom toho, že Lea pochopila problém, s ktorým sa práve stretla, a objavila jeho riešenie. Riešením problému je potom jej detská akcia: slimáčik kladený pod mamin vankúš, cukor nasypaný do kávy, vzácny cukrík odložený pre starú mamu, pesnička pre bračeka a pod.

Krátke hutné texty Jany Bodnárovej sú teda vybudované na princípe akcie a reakcie. Tenzia jednotlivých epizód nebýva dramaticky vypätá, pretože vyrastá z drobných postrehov, z bežných udalostí v rodine; aj preto pôsobia Bodnárovej príbehy reálne a veľmi presvedčivo, lyricky a láskavo. Značná časť epizód sa tematicky viaže na

Daniel Hevier: Namydlený blesk, 2019

problematiku korony a prežívania karantény dieťaťom, teda na problémy, ktorými si nedávno prešla celá naša spoločnosť. Aj na pozadí tejto témy autorka citlivo a v náznakoch (teda opäť bez okázalého dramatismu, o to presvedčivejšie) zachytila frustráciu detí, ktorým chýbal kontakt s vrstovníkmi, dôležitosť aktívneho a činorodého postavenia sa zoči-voči situácii a napokon radostné očakávanie stretnutia s kamarátmi, keď karanténa pominula. Na pozadí tematizovania korony zachytila silu detskej vynaliezavosti pri hľadaní aktivít, ktorými by sa zahнала nuda, i skutočnosť, aké dôležité je porozumenie potrebám detí v rodine, aby zdolali nepríjemné situácie čo najlepšie. Pointou knihy je obraz detského optimizmu, s akým Lea vyjadrí odmietnutie korony a nádej, že vírus bude porazený (tu sa opäť dostane k slovu známe zvolanie *Aha! Ja už viem!*), a posolstvo o tom, aké dôležité sú pre človeka priateľské vzťahy.

Pokus žánrovo presnejšie zaradiť drobné príbehy recenzovanej knihy by nás pravdepodobne priviedol k modernému variantu rozprávanky, tohto krátkeho žánru, ktorý podáva sujetovo jednoduchú udalosť z detského života a ktorý nie je v našej literatúre pre deti príliš frekventovaný. V podaní Jany Bodnárovej ho charakterizuje to, čo je typické pre celú jej tvorbu pre deti: epické podanie s lyrickým akcentom, akceptovanie zákonitostí detskej obrazotvornosti, porozumenie voči detskému svetu a ponor do jeho hlbín, z ktorých vynáša na povrch tichú radosť zo života, dobro a zázračnosť každodennosti, vynaliezavosť a optimizmus v každej situácii.

ZUZANA STANISLAVOVÁ

ARTHUR MILLER

Jankina perinka

Il. Maja Dusíková, preklad Zuzana Vilikovská,
Buvik 2022

Jankina perinka je malý knižný klenot v obrovskej pozostalosti Arthura Millera, lebo je to jediná kniha určená detskému príjemcovi. Autor tejto drobnej prózy je svetoznámy americký spisovateľ, dramatik, filmový scenárista, ktorý sa svojimi drámami zapísal do zlatej knihy divadla a následne aj filmu. Vždy mu záležalo na tom, aby divák pochopil jeho výpoveď a odniesol si dlhodobý účinok. V období „učňovských“ rokov navštevoval Arthur Miller kurz, kde ho k tejto zásade doviedol profesor Kenneth Rowe. (Škoda, že v súčasnej dobe niet podobných profesorov, ktorí by dohliadali na dodržiavanie uvedenej zásady!) Jeho vzorom boli ibsenovské drámy, kde takmer vždy išlo o rodinné a spoločenské vzťahy. Nikdy ich nepodceňoval, vďaka čomu jeho diela dosahovali vysokú umeleckú, ale aj morálnu úroveň. Zároveň odzrkadľovali aktuálne dobové myslenie a názorovú sféru.

Toto všetko nájdeme aj v knihe *Jankina perinka*. V preklade Zuzany Vilikovskej vyšla vo Vydavateľstve Buvik. Je to ďalší zásluhný čin vo vydávaní najhodnotnejších kníh pre deti, hlavne pre tie najmenšie. Už 32 rokov bojuje vydavateľka Mária Števková o možnosť zachrániť poklady detskej tvorby pre dnešnú najmladšiu generáciu. Udržať sa na knižnom trhu bez „trhákov“ a módnych výstrelkov, ktorými sa bojuje skôr o zisk než hodnotu, je v súčasnosti takmer zázrak. A za ten treba pokladať aj dielko Arthura Millera *Jankina perinka*, ktoré sa po 50 rokoch od

jeho vytvorenia dostáva k slovenskému čitateľovi.

Buvik ako jediné vydavateľstvo zamerané na najmenšie deti, starostlivo a profesionálne vyberá nielen najlepšie slovenské, ale aj zahraničné diela, kultivujúce detskú dušu i umelecký vkus. Knihy tohto vydavateľstva sú základným kameňom pre budúceho čitateľa, hľadajúceho hodnoty v knihách, nie v médiách.

Jankina perinka je veľmi jednoduchý a krátky text o dieťati a jeho obľúbenom predmete. Teda nič nového, čo by obyčajné dieťa neskúsilo. Každé malo

svoju obľúbenú hračku, prikrývku či perinku, bez ktorých by nebolo zaspalo. V čom teda spočíva čaro Millerovej knihy? Začína sa ako rozprávka úvodnou frázou *Bolo raz jedno dievčatko*, kde slovo dievčatko odštartuje desiatky milých zdobnenín, teda tehličiek, ktorými sa tvorí a buduje rozprávanie láskavej osoby (otca) o svojom dieťati. Milé a nežné slová vyjadrujú vzťah dieťaťa k ružovej perinke, lebo tá ju chránila pred neznámym prostredím, pred strachom z nepoznaného javu, pred novotami, ktoré prinášalo jej dospievanie, ale aj otcovskú lásku spojenú

Alojz Nociar: Rozprávky od Adamka, 2008

nielen s obdivom k nemu i s veľmi citlivým výchovným prístupom. Ako dievčatko rástlo, tak sa zmenšovala aj perinka, až napokon ju matka odložila. Zaujímavo je opísaný akt rozlúčky s obľúbeným predmetom. Má nielen výchovný rozmer, ale aj pragmatický, citlivo až poeticky nastavený. Nitky z perinky odnášajú vtáčiky a vystielajú si nimi svoje hniezda. Perinka sa teda nestratí, iba sa premiestni a znovu niekomu slúži. To Janku uspokojí rovnako ako poznanie, že je už veľká.

Aj keď je kniha určená detskému čitateľovi, môže poslúžiť aj rodičom ako príručka či návod ako oddeliť dieťa od obľúbeného predmetu. Nie násilím, so zlosťou, ale s láskou a vynachádzavo. Arthur Miller vložil do svojej knihy nežný a trpezlivý vzťah otca k dieťaťu a zároveň aj spomienky na prvé roky svojej dcéry. Knihu totiž napísal, až keď bola Janka plnoletá.

Neodmysliteľnou súčasťou knihy sú ilustrácie Maji Dusíkovej. Ilustrátorka sa celkom stotožnila s prajnou atmo-

Boris Droppa: Sovie múdroslovie, 2007

sférou a svoje ilustrácie dokonale prispôbila textu, kde dominovalo šťastné dieťa v láskavej rodine.

MARTA ŽILKOVÁ

JÁN PODMANICKÝ

Prorokov hriech

Bratislava, Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2022, 190 s.

Novela spisovateľa Jána Podmanického Prorokov hriech načrtáva ontologické otázky, ktoré rieši zázračná postava – prorok. Prorok predstavuje archetyp hrdinu milujúceho prvky asketického spôsobu života – modlitba, pôst a pod. Hlavná postava je geograficky lokalizovaná do prostredia Kysúc (okolie Starej Bystrice), v ktorom sa odohráva celý dej. Autor pracuje v diele so symbolikou biblických motívov (slovo silnejšie ako dvojsečný meč, s. 34), nachádza tu vzájomné súvislosti a vhodne ich využíva (prorok ako starozákonná postava, ktorá lieči okolie, s. 48). Centrom jeho pozornosti sú aj biblické príbehy o kráľovi Dávidovi konkrétne ako hrdinsky zvíťazil nad Goliášom, ďalej o uzdravení ochrnutého i o patriarchovi Abrahámovi ako obetoval svojho syna Izáka. O týchto evanjeliových epizódach sa autor v spomínanom diele zmieňuje, navyše nachádza v nich inšpiráciu pri svojej tvorbe. Bibliológia Jánovi Podmanickému nie je cudzia, nakoľko je aj absolventom vysokoškolského štúdia katolíckej teológie. Vieru dotýčný nepopiera. Viera je mimochodom významná Božská cnosť, ktorá plní status zmeny zmýšľania a túžby po lepších časoch.

Spomínaným transformačným procesom prešla aj legendárna postava

proroka, ktorá pred obrátením žila bohémsky (svet umelcov), navyše nemala žiadny zmysel pre spravodlivosť (uplácanie sudcov). Toto neboli najhoršie prehrešky proroka, najviac ho ťažilo svedomie za to, že ženu, s ktorou čakal dieťa (splodené mimo manželstva) poslal na potrat. Proroka k tomuto hroznému činu nútili existenčné dôvody, ktoré súviseli najmä s tým, že ako mladý študent si nemohol dovoliť kúpiť výbavičku pre novorodenca. Typické ospravedlnenie hriješneho konania. Akýkoľvek morálny zločin si vyžaduje trest, o čom sa zmieňuje aj ruský spisovateľ a filozof Fiodor Michajlovič Dostojevskij vo svojom kultovom románovom diele.

Autor využíva v diele motív katarzie pri prorokovej chorobe (rakovina pečene), ktorá je akýmsi trestom za jeho predošlé hriechy. Doslova očistec prežitý na zemi. Prorok sa vo svojom úsilí uchýľoval k transcendentnu (opustil matériu a pripol sa viacej k duchovnu), konkrétne za posledné roky nastala v jeho vnútri radikálna zmena prostredníctvom izolácie od okolia, na verejnosti vystupoval ako mlčiaci pastier. Kľúčový stereotyp života proroka určovala príroda, v ktorej nachádzal patričnú radosť, najviac ho naplňala práca (sadenie stromčekov na svojom pozemku na Papriskách) a s ňou spojená radosť (konzumácia domácich čučoriedok). Modlitba na poludnie Anjel Pána pre proroka je významnou vzpruhou do práce, čiže prakticky určovala kolobeh jeho života. Novodobé vynálezy informačnej techniky prorok rázne odmietal, navyše varuje ľudstvo pred nimi, pretože podľa neho virtuálne prostriedky ničia dušu človeka. Dnešná doba je charakteristická presýtenosťou

informácií, v ktorých je veľmi ťažké sa zorientovať (napr. pandémie, vojna na Ukrajine a pod.), následkom tohto chaosu nastáva zbytočná polarizácia spoločnosti. Svetovým elitám ide len o rozdelenie ľudstva na dva tábory. Atmosféra posledných časov je bližšie opísaná v Evanjeliu podľa Marka: *"Budú to ťažké časy: brat vydá na smrť svojho brata, otec syna. Deti sa postaví proti rodičom a pripraví ich o život. A vy? Váš budú všetci nenávidieť len zato, že ste moji."* (Mk, 13, 12-13) Prorok si túto realitu jasne uvedomuje, preto sa prestal zaujímať o aktuálne spoločenské dianie. Chce v kútiku svojej duše nájsť samého seba. Snaží sa dospieť k vytúženému pokoji v týchto neľahkých časoch. Bariéru mlčania prelomí prorok až pri spovedi, v ktorej sa vyzná zo svojich prehreškov a prijme odpustenie. Konečne urobí čiaru za minulosťou, pretože jeho spoveď je nádejou na zmenu. V živote nie je skutočne ľahké priznať si vinu, lebo človek týmto činom poráža svoju pýchu. Pýcha je najdôležitejší hlavný hriech proti Bohu. Od nej závisia všetky ostatné hriechy. Prorok sa spočiatku nechcel vyznať zo svojho hriechu kvôli hanbe. Hriech potratu ospravedlňoval tým, že nejde o ľudský život, ale len o akýsi zhluk buniek. V postmodernej spoločnosti sa razí tento trend. Napokon sa prorok podujal zbaviť tohto strašného bremena pre dlhotrvajúce výčitky svedomia. Toto je obrovské víťazstvo proroka nad svojím vlastným egom. Prorok robil aj zázraky v tichosti, čiže nevystatoval sa pred verejnosťou, uzdravoval najmä chorých na tele i duši.

V príbehu nachádzame aj zmienku o vzťahu proroka k vedľajším postavám, ktoré taktiež zanechali nezmazateľnú stopu v jeho živote (Mons.

Barusch, Neznáma K., Otto a pod.). V diele je pozoruhodný moment, keď sa prorok stretne s neznámou ženou s malým dievčatkom s ochrnutými rúčkami. Nakoniec sa preukáže, že je to jeho vlastná dcéra. Ide o zázrak. V tejto súvislosti mi utkveli nasledovné slová autora: *„Dieťa je najčistejší nositeľ myšlienky, možno s nedokonalou formou, no s esenciou takou čistou, k akej sa bude po celý svoj pozemský život chcieť navrátiť.“* (s. 17) V diele je ospevovaná čistota a krása nevinnej detskej duše.

Výpovedná hodnota knižného diela Jána Podmanického stavia na detailných opisoch kysuckej prírody a jej javov, precízne vykreslených charakteroch ostatných postáv a bohato využitých rozprávkových motívov v texte (zakliata princezná). Práca s umeleckými prostriedkami je cenná, nakoľko oživujú čaro duchaplného príbehu. Treba zároveň podotknúť, že úvodné kapitoly publikácie sú popretkávané veršami významného predstaviteľa katolíckej moderny, básnika Janka Silana. Janko Silan napísal elegickú skladbu Slávme to spoločne (1941) zo žiaľu nad matkinou smrťou. Pasáže tohto diela si vynikajúco osvojil aj Ján Podmanický. Umenie je nositeľom svetla, v diele sa taktiež dozvedáme o kontaktoch proroka s osobnosťami slovenského výtvarného umenia (sochár Tibor Bártfay, sochár Andrej Rudavský...). Pútavá je i knižná obálka Ondreja Zimku. Postavu proroka vystihujú nasledovné atribúty zobrazujúce jeho podobizeň (zhrbená, červená tvár) aj s rekvizitami (napr. čierne gumové čižmy, kosa v ruke, lavička a pod.). Svet zvierat, konkrétne vtáčtva, je tu jasne vykreslený (kukučka symbolizuje plnosť a uzdravenie).

*Boris Droppa: Sovie
múdrostvie, 2007*

Kniha Jána Podmanického Prorokov hriech otvára životne dôležité otázky a možnosti ich riešenia cestou odpustenia. Tematicky osloví čitateľa majúceho zmysel pre spravodlivosť ako najdôležitejší morálny princíp v spoločnosti.

EMANUEL ORBAN

JON FOSSE

Sestra

il. Jakub Milčák, Levoča, Modrý Peter, 2022, 56 s.

Norský spisovateľ Jon Fosse není mezi literáty žádným nováčkem. Jeho tvorba primárně není zaměřena na dětského čtenáře, avšak když se takový světový autor zaměří na dětskou tvorbu, pak tato díla většinou stojí za přečtení. Je tomu tak i u knihy *Sestra* (původní vydání v roce 2000), za kterou Fosse získal v roce 2007 ocenění Deutscher Jugendliteraturpreis v Německu. *Sestra* se dá svým vyzněním zařadit mezi povídky se silným filozofickým nádechem, jelikož v ní autor využívá mnohá zamyšlení, která reflektuje v příběhu malého chlapce.

Šestnáct kapitol je provázáno originálním příběhem, který vypráví, co se chlapci v životě děje, a převážně je všechno popsáno pocity a zamyšlenými, které toto dítě provází ve všech chvílích. I přesto, že je kniha psána pohledem chlapce, ne však z první osoby, mohou si najít v knize zalíbení i děvčata, jelikož jsou zde popsány vztahy mezi sourozenci – bratrem a sestrou: „*Ty si moja malá sestrička, povie. A ty si môj veľkácky brat, odpovie sestra zo spánku.*“ (s. bez paginácie).

Již samotný název knihy čtenáři napovídá, že sestra bude hrát v příběhu velkou roli. Fosse odkrývá podstatu

sourozeneckého vztahu, čím také poukazuje na důležitost mezilidských vztahů jak mezi dětmi, tak mezi dětmi a dospělými.

Postavy knihy jsou velmi specifické a zprvu může na čtenáře působit trochu zmatečně, kdo je vlastně vypravěčem celého příběhu, nicméně po přečtení první kapitoly je nám známo, že příběh je sdělován malým chlapcem, který má sestru a rodiče. V knize však autor neodhalí ani jedno jméno dítěte, což ději dodává na jistém tajemnu. Jediné jméno, které se dozvíme, je jméno matky dětí – Anna. Věk postav je v první části skrytý a kniha působí, že je vyprávěna dítětem, ale takovým, kterému bychom hádali zajisté již školní věk. Nicméně se dozvíme, že chlapci jsou čtyři roky a jeho sestře pouze tři, což z mého pohledu dodalo do knihy širší rozměr pro uvědomění si závažnosti vyznění příběhu. Věkovost knihy je však neurčitá a problematická.

Hlavní dějová linka spočívá ve vyprávění chlapce, který chce poznávat, jak vypadá svět a kolik toho může zažít. Na světě se cítí sám, což je leitmotivem celé knihy a je nám to autorem podsunuto již v první kapitole, kde se protagonista cítí jako malá vlnka na moři: „*[...] dýcha pokojne, sem a tam, a cítí sa, akoby bol malá vlnka, ktorá udiera o morský breh, sem a tam, sem a tam, sem a tam, sem – a tam, sem – a tam, sem – tam, a napokon už preňho existuje len jeho dych, [...]*“.

Sestru, o níž by celá kniha dle názvu měla být, poznáváme v průběhu děje. Jedná se o důležitého člověka v chlapcově životě, protože v ní cítí oporu. Vezme ji spolu se sebou ven, tam, kam ho táhne jeho srdce, ale sestra má strach, je přeci ještě mladší než on, ale i tak jde.

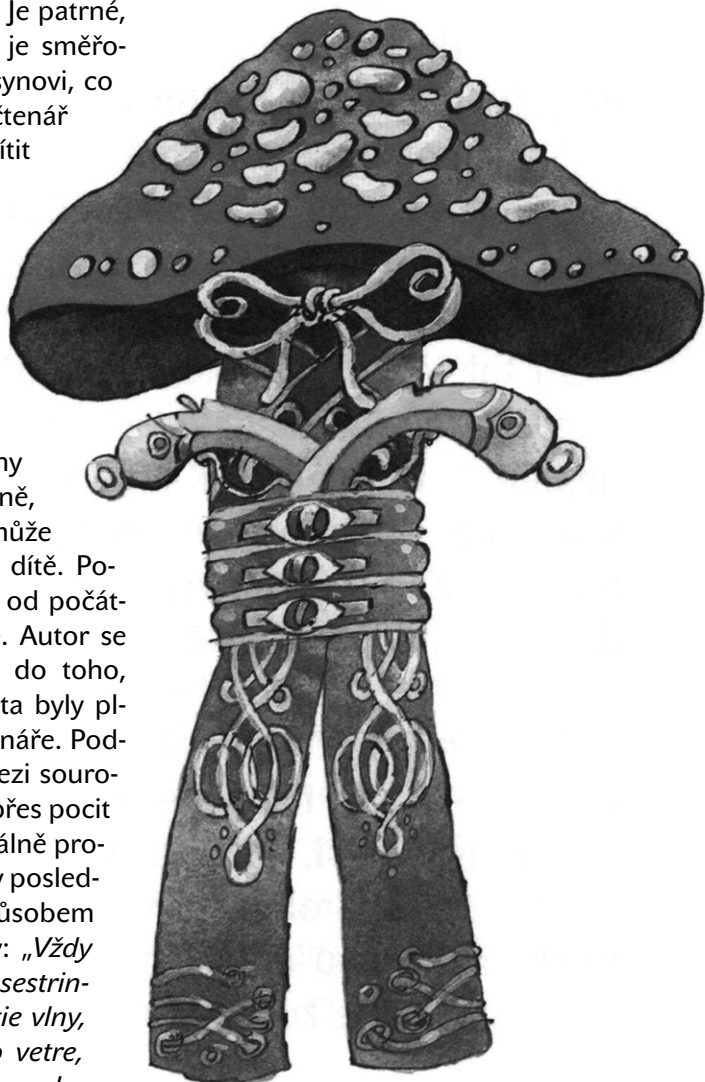
Vidí ho jako velkého bratra a cítí potřebu s ním být, což může na čtenáře přenést pocit důležitosti sourozence v životě. Za zmínku stojí i postoj rodičů dětí. Maminka z knihy působí jako hlava rodiny a vypadá to, že vše stojí na ní, a proto se není čemu divit, když se její dospělý svět nepotkává s pocity světa dětského. Otec je ten, který vždy souhlasí s matkou, což vykresluje situaci jako nepříznivou pro dítě. Je patrné, že většina rodičovské lásky je směřována k mladší dceři nežli k synovi, co působí velice opravdově a čtenář pravděpodobně bude soucítit s chlapcem.

Chlapec má svou hlavu a táhne ho to do světa již v útlém věku, protože se doma necítí dobře a Fosse pracuje s touto charakteristikou nadměru dobře. Veškeré emoce, které jsou v knize popsány jak explicitně, tak implicitně, jsou autentické a čtenář se může při čtení cítit stejně jako to dítě. Pocit samoty je z knihy patrný od počátku a provází ji až do konce. Autor se opravdu výjimečně ponořil do toho, aby postavy z dětského světa byly plnohodnotnými a zasáhly čtenáře. Podstatou celé knihy je láska mezi sourozenci, která je naplněná, a i přes pocit samoty znatelná. Fosse geniálně propojil začátek i průběh knihy v poslední větě, která funkčním způsobem vystihuje vyznění celé knihy: „*Vždy je sám, pomyslí si a načúva sestrinmu dychu, sem a tam ako tie vlny, ako to steblo trávy tam vo vetre, sem a tam, všetko sem a tam ako vlny, všetko osamotené ako vlny.*“

Knihy je ve slovenském překladu

doplněna nádhernými ilustracemi Jakuba Milčáka, které podtrhují autorův text. Ilustrace mají chladné tóny barev, které dokreslují příběh Jona Fosseho. V knize si najdou své děti, které budou hledat rovinu příběhu i pomocí ilustrací, ale i dospělí, kteří v knize mohou pochopit plnohodnotnost pocitů dítěte.

NIKOLA HABÁŇOVÁ ■

Peter Karpinský: *Ako sme s Ťuktukom ťuktukovali*, 2001

Výstavy v BIBIANE

*Kveta Dašková: Peťka,
ja a osem medvedíkov, 2012*

LOVCI ZNAKOV

Viete, aký je najväčší objav ľudstva? Predsa písmo! Svet znakov, symbolov a šifier ožije v novej interaktívnej svetelnej expozícii z dielne DEPO2015 Lovci znakov.

Užijete si zábavy do sýtosti a pridete na to, že písmo je nielen kus našej histórie, ale tiež veľké dobrodružstvo. Zvládnete sa dohovoriť s robotom Blablátom? Porazíte svetelnú šibenicu, dokážete napísať text v klinovom písme alebo vyčistiť videomappingové mesto od reklám? Podarí sa vám cestou získať všetky znaky a rozšifrovať tajnú správu? Lov začína!

Autori – rodinná expozícia z dielne DEPO15

Termín: 18. 5. 2023 – 3. 9. 2023

SÚČASNÁ SLOVENSKÁ ILUSTRÁCIA - NOMINAČNÁ

Na BIB 2023, ktoré sa bude konať na jeseň, dostala každá krajina možnosť prihlásiť 10 ilustrátorov/ilustrátoriek, ktorí ich budú reprezentovať. Výstava predstavuje nominácie za Slovenskú republiku, ktoré vybrala odborná porota. Pri výbere hodnotila najmä inováciu, kreativnosť, výtvarné spracovanie a vhodnosť ilustrácií pre detské publikum.

Galéria Dušana Rolla, BIBIANA

Termín: 22. 6. 2023 – 3. 9. 2023

On the occasion of the 75th anniversary of the late Slovak illustrator, painter, graphic artist and designer Svetozár Mydlo's birthday, we have decided to use his graphics and illustrations in the second issue of Bibiana magazine. In tribute to the author, Barbara Brathová has prepared an introductory article entitled ***A Timeless Artist***. In 2014, the year when Mydlo died, Ľubica Kepštová from *Slniečko* magazine remembered the author and included a poem dedicated to her good friend „The Little Light“, as he was called in the editorial office, in the article ***Soap That Washed the World***.

Patrícia Karnišová in her scientific study ***A Book as a Window to the World*** on page 8 reflects on the question of whether literary works for children are sufficiently adapted in their content to new and old differences in a society that strives to be inclusive and multicultural.

On pages 12-17, Marta Žilková discusses the production of the Catholic publishing house Lúč, a leader among religious publishing houses, in an article entitled ***Beam into Children's Souls***. Daniel Pastirčák's new book *The Little Fog Girl* is discussed in detail by Peter Naščák in an eight-page article entitled ***The Little Fog Girl***.

On page 26 you can read Barbara Krajč Zamišková's ***Flower Bud***, where she presents a new theatre performance for toddlers called *Flower Bud*, which premiered in March at the Jan Palarik Theatre in Trnava. In addition, the article also discusses the development of this type of theatre performances for little kids in Slovakia that have been realized so far.

Dávid Dziak's survey ***Hypersensitivity to (Un)obvious Topics*** in children's literature

II presents the opinions of Petra Bubeníčková, Zuzana Kováčová Švecová, Jana Čeňková, Zuzana Stanislavová and Ondrej Sliacky on the de-tabooing of unacceptable topics in children's literature (by the past regime) and compares them with the current situation.

The National Sanctuary, as the author of the article of the same name, Zuzana Stanislavová, called the first Protestant secondary school in Revúca, celebrated 150 years since its establishment last year. On this occasion, Ondrej Sliacky wrote a book about the secondary school, *Revúca Balls*, which you can read about on pages 42-47.

The following two-page spread presents ***A Message for the International Children's Book Day*** prepared by the Greek section of IBBY in 2023.

In ***News from the Centre***, Gabriela Mikulčíková writes about the closing ceremony and prize-giving of the Most Beautiful Book in Slovakia 2022 competition, as well as on the envisaged changes to the competition's statute. The article is followed by a list of books from the collection of the 20 most beautiful books in Slovakia for 2022 and a list of 7 awarded books.

Milena Šubrtová in *Letters from beyond Moravia* assesses ***The Values of This Year's Golden Ribbon***.

Starting on page 61 you can read ten pages of reviews of the books by Jana Bodnárová ***Look, I Know*** (Zuzana Stanislavová), Arthur Miller's ***Janka's Blanket*** (Marta Žilková), Jan Podmanický's ***The Prophet's Sin*** (Emanuel Orban) and Jon Fosse's ***Sister*** (Nikola Habáňová).

As usual, the last page of the second issue of the magazine informs about the current exhibitions at BIBIANA.

